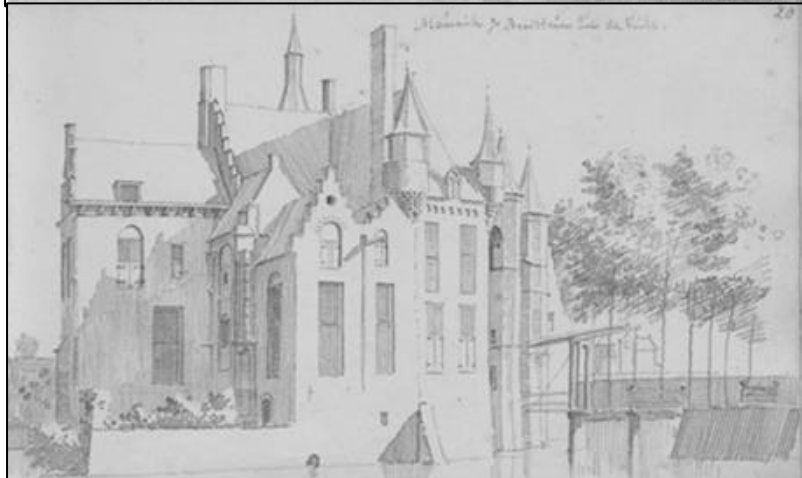

KASTEEL MAURICK TE VUGHT

Een bouwgeschiedenis
aan de hand van
afbeeldingen en
beschrijvingen

Debbie Splinter

S1277464
Universiteit Leiden
Master Arts and Culture
Architecture
2016

Dr. E. den Hartog
Dr. J.G. Roding

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Het Begin	7
2. De Heym Periode	10
2.1. Bewonersgeschiedenis	10
2.2. Een Kasteel in Oorlog	12
2.2.1. Maarten van Rossum.....	12
2.2.2. Prins Maurits van Oranje.....	13
2.2.3. Prins Frederik Hendrik van Oranje	14
2.3. Historische Belegeringskaarten en Schilderijen	16
2.3.1. Belegeringskaarten.....	16
Eerste Categorie	18
Tweede Categorie.....	20
2.3.2. Schilderijen	24
2.4. Topografische Tekenkunst	26
2.5. Bronbespreking	28
3. De Van Beresteyn Periode	31
3.1. Bewonersgeschiedenis	31
3.2. Een Kasteel in Oorlog	33
3.3. Topografische Tekeningen en Reisverslagen	34
3.4. De Bouwkundige Tekeningen van Adolph Mulder.....	48
3.5. Bronbespreking	51
3.5.1. De Eerste Verandering.....	51
3.5.2. De Tweede Verandering.....	54
3.5.3. De Derde Verandering.....	56
4. De Van Lanschot Periode	58
4.1. Bewonersgeschiedenis	58

4.2. Een Kasteel in Oorlog	59
4.3. De Grote Verbouwing	60
4.3.1. De Veranderingen	62
4.3.2. De Receptie.....	70
4.4. De Kleine Verbouwing.....	71
5. Het Heden	73
Conclusie	74
Bronnen.....	76
Archieven.....	76
Literatuur	76
Websites	79

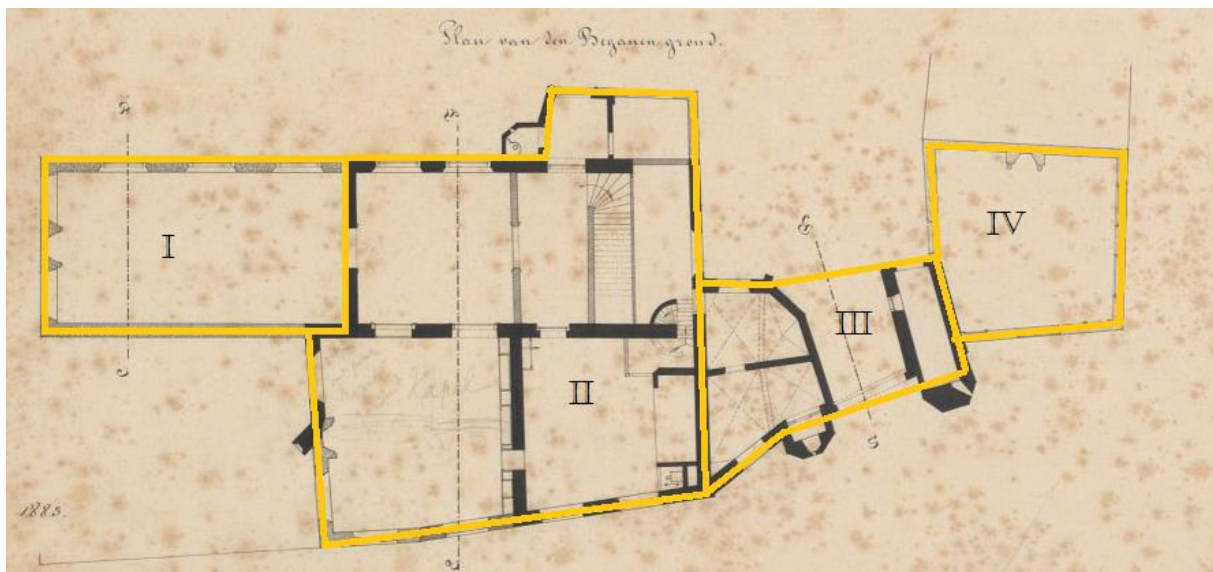
Inleiding

In het oosten van Vught in de Meierij van 's-Hertogenbosch staat een kasteel op een klein eiland in de Dommel (afb. 0.01). Bij aankomst over de dijk, die voor de aanleg van de A2 direct naar het dorpscentrum leidde, is het bouwwerk al tussen de bomen zichtbaar. Gesitueerd aan de zuidelijke rand van het eiland staat een gebouw van twee verdiepingen met een dramatisch silhouet, opgebouwd uit trapegevels, schoorstenen en een veelvoud aan torens. Door de gekromde muren, steunberen, schietgaten, getoogde ramen met beschilderde luiken en de variatie in het baksteenwerk straalt het gebouw een grote charme en een rijke historie uit.

0.01. *De zuidgevel van Maurick*. Fotograaf onbekend (2016). Foto genomen vanuit het zuiden. Nummering door auteur.

Vanaf de oprijlaan op de dijk is eerst de westelijke vleugel (I) met trapegevel te zien met ten zuiden hiervan een kleine, ommuurde patio. Daarnaast bevindt zich de middenvleugel (II) met in het noorden een ingangstoren met ingesnoerde naaldspits en aan de zuidkant twee arkeltorens boven de gracht. Naast deze middenvleugel staat de poortvleugel (III), waar aan de zuidkant twee poorttorens de spitsboogvormige toegangspoort, die bereikbaar is via een ophaalbrug, flankeren. Het kasteel wordt afgesloten met een oostelijke vleugel (IV) bekroond met een trapegevel en vergezeld door een op het oosten gericht balkon (afb. 0.02). Achter de toegangspoort liggen de aangelegde tuinen, de kruidentuin en de verschillende bijgebouwen, die de rest van het eiland beslaan. De naam van dit karakteristieke kasteel is Maurick.

0.02. A.J.M Mulder, *Plattegrond van de begane grond van Maurick*, 1883. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. BT-022133. Nummering en accentuering door auteur.

Ondanks de rol die Maurick heeft gespeeld in de geschiedenis, met name als hoofdkwartier van de prinsen van Oranje tijdens hun belegeringen van 's-Hertogenbosch tijdens de Tachtigjarige Oorlog, is het kasteel vrijwel niet bekend buiten zijn directe omgeving. Veel onderzoek naar het ontstaan en de ontwikkeling van het kasteel is daardoor ook nog niet verricht. Slechts een aantal auteurs gaat in op de bouwgeschiedenis van Maurick, maar zij doen dit op een incomplete en niet onderbouwde manier. De bewonersgeschiedenis is echter bekender en met meer diepgang beschreven.

In *Nederlandse Kasteelen en hun historie* uit 1912 gaan Ernst Wilhelm Moes en Karel Sluyterman uitgebreid in op de bewonersgeschiedenis. Hiernaast behandelen zij kort de ontstaansgeschiedenis van het kasteel en de verschillende bijgebouwen, maar zij richten zich voornamelijk op het aanzicht van Maurick in hun tijd.¹ In 1981 begint Anton van Oirschot zijn boek *Middeleeuwse kastelen van Noord-Brabant, hun bewoners en bewogen geschiedenis* met kasteel Maurick. Hij beschrijft de bewonersgeschiedenis en verschillende aspecten van het kasteel, zowel van binnen als van buiten, maar hij onderbouwt zijn uitspraken niet. Ook bespreekt hij het nabijgelegen buitenhuis Muiserick, dat door de geschiedenis heen verwant was met Maurick; zij hadden vaak dezelfde eigenaar en door de gelijkenis in naam werden zij soms met elkaar verward.² Tevens werkte Van Oirschot mee aan de *Kastelengids van Noord-Brabant* uit 1999, waarin deze geschiedenis van Maurick op een verkorte manier wordt herhaald.³ In het boek *Kastelen van Nederland Dichterbij* uit 1995 van onder andere Ben Olde Meierink wordt de geschiedenis van Maurick binnen enkele regels

¹ Moes/Sluyterman (1912), pp. 83-104.

² Van Oirschot (1981), pp. 17-25.

³ Becx (1999), pp. 174-177.

samengevat.⁴ Daarnaast schreef Bas Aarts in 2003 een artikel over Maurick voor de *Vughtse Historische Reeks*. In zijn inleiding geeft hij kort de ontwikkeling van het kasteel weer en constateert dat er nog geen gedetailleerd bouwhistorisch onderzoek heeft plaatsgevonden. In het vervolg van de tekst gaat hij in op de maatschappelijke geschiedenis van Vught en de vroegste periode van Maurick.⁵

Uit de bestaande literatuur blijkt dat de kennis over de verschillende verbouwingen en bouwstadia van Maurick nog zeer beperkt is en maar een klein deel van de veranderingen die het kasteel heeft ondergaan omvat. Het doel van deze scriptie is deze kennis uit te breiden aan de hand van afbeeldingen en beschrijvingen, zoals belegeringskaarten, topografische en bouwkundige tekeningen, schilderijen, foto's, overdrachtsbeschrijvingen en ooggetuigenverslagen, waar in de voorafgaande literatuur amper naar wordt verwezen. Slechts één van de belegeringskaarten en een aantal van de topografische tekeningen worden hierin getoond als visuele ondersteuning bij de tekst, waarbij bovendien niet altijd wordt gelet op de chronologische correctheid van de toegepaste afbeelding: Aarts laat bijvoorbeeld een negentiende-eeuwse lithografie zien bij zijn verhaal over de Vughtse middeleeuwen. Bij dit onderzoek worden veel van de primaire afbeeldingen en beschrijvingen voor het eerst als waardevol bronmateriaal ingebracht, bekeken, samengebracht en met elkaar vergeleken. De conclusies die hieruit getrokken worden, zullen worden getoetst aan de bouwsporen die het exterieur van het huidige kasteel nu nog laat zien, zoals getoogde blindbogen, als bewijzen van reeds verdwenen vensters, de verschillende kleuren en formaten baksteen, die elkaar in de gevel afwisselen, de gotische nis en steunbeer, die de geschiedenis van het gebouw als geen ander uitstralen, en de misplaatste waterspuwer, die pas in de negentiende eeuw zijn plek vond in Maurick. Deze bouwsporen zullen op chronologische wijze nader besproken worden en aan de betreffende verbouwingen worden toegewezen.

Ik zal mij bij het onderzoek en de bespreking alleen richten op de kern van het kasteel, met name de west- en zuidgevel, zoals aangegeven op afbeeldingen 0.01 en 0.02. Het interieur, de bijgebouwen en de tuinen met het omringende grondgebied komen niet aan de orde, omdat het aantal bronnen hiervoor te beperkt is. Ik zal tevens niet verder ingaan op de plattegrond van het kasteel, omdat deze sinds halverwege de zeventiende eeuw onveranderd is gebleven en dus geen aanvullende informatie kan verschaffen. Eerdere plattegronden zijn niet aangetroffen.

De bewonersgeschiedenis, sociaal-maatschappelijke geschiedenis en bouwgeschiedenis van het kasteel zullen chronologisch worden beschreven, waarbij de drie grote families, die het kasteel achtereenvolgens vanaf de vijftiende eeuw hebben bewoond, de leidraad vormen voor de drie belangrijkste hoofdstukken. Door de verschillende primaire bronnen te bestuderen die Maurick in deze

---

⁴ Olde Meierink (1995), p. 132.

⁵ Aarts (2003), pp. 7-23.

verschillende periodes afbeelden en beschrijven, en die met elkaar en de bouwsporen te vergelijken, wil ik een zo compleet mogelijk beeld geven van de bouwgeschiedenis van het kasteel en de veranderingen die Maurick, binnen de tijd die deze bronnen beslaan, heeft ondergaan.

1. Het Begin

Er is niet veel bekend over het ontstaan van kasteel Maurick. De vroegste verwijzingen naar het kasteel stammen uit de veertiende eeuw; de eerste afbeeldingen dateren pas van twee eeuwen later. Jan III (1300-1355) volgde in 1312 zijn vader op als hertog van Brabant en Limburg. In het kader van de opvolging werd door Willem van Cassel, klerk van de hertog, een lijst opgesteld van de leenmannen en leengoederen die tot het hertogdom behoorden; het zogenaamde *Casselboek*.⁶ Deze lijst werd tot 1352 aangevuld en bijgehouden. In dit *Casselboek* staat onder meer het volgende vermeld:

“Johannes filius Ghiselberti Liescep de Busco XXIII bonaria terre jacentia in Udenhoven, unum montem ... et unum pratum, necnon IIII jornalua terre sita apud Bardewyc in terra de Heusden”⁷

De familie Liescep was een aanzienlijke, katholieke familie uit 's-Hertogenbosch, waar de hiergenoemde Johannus Liescep (?-1352), net als zijn vader Ghiselbert Liescep voor hem, schepen was.⁸ Uit de omschrijving uit het *Casselboek* blijkt, dat hij in 1312 met een aantal stukken grond, een berg en een weideland was beleend, maar het verwijst niet specifiek naar kasteel Maurick of een andere vorm van bebouwing in Vught. Het bezit van de familie Liescep wordt rond 1355 echter opnieuw vermeld in een ander leenboek, het *Stootboek*, geschreven door Jan Stoot, de opvolger van Van Cassel:⁹

“Ghiselbrecht Liscep XXVIII nuenre lants in Udenhout, eenen weerd te Vucht met eenen bergh ende met eenre visscerien met eenen beemde en IIII mergelen lands te Walewyc”¹⁰

In de tussentijdse veertig jaar zijn duidelijk enkele veranderingen doorgevoerd. Ghiselbrecht Liescep (?-±1374), de zoon van Johannus Liescep, bezit nu een weert, een stuk waterrijk, laag liggend land, te Vught. Ook heeft hij daar nog steeds een berg en een beemd – een ander woord voor weide. Hij heeft tevens viswater, aangeduid als een visserij, verworven, maar van enige bebouwing is nog steeds geen sprake. Ghiselbrecht Liescep zal waarschijnlijk zelf geen kinderen hebben gehad, want van

---

⁶ Moes/Sluyterman (1912), p. 83.

⁷ BHIC, 's-Hertogenbosch, 1107 nr. 542; “Johannus zoon van Ghiselbert Liescep uit 's-Hertogenbosch, drieëntwintig bunder land bij Udenhoven, een berg ... en een weide, en vier morgen land gelegen in Baardwijk in het land Heusden”, vertaling auteur [2016].

⁸ Moes/Sluyterman (1912), p. 83. In oude bronnen werden namen veelvuldig op verschillende manieren geschreven. Zo wordt de familie Liescep ook wel aangeduid als Lyscap, Liscep, Lyscops, of zelfs Lisschop.

⁹ Van Vlierden (1910), p. 84.

¹⁰ BHIC, 's-Hertogenbosch, 1107 nr. 2.

hem ging het landgoed over op zijn zus Catherina Liescep (?-1383/84), die op haar beurt het volgende naliet:

*“St. Jean 1383/1384. Rec. de Katharina Lyscops sorore quodam Ghiselberti
Lyscops, que in successione dicti fratris sui relevavit XXIII bonaria terre apud
Udenhout cum pertinentibus in parochia de Oisterwijk jacentia”¹¹*

Via overerving kwam het land uiteindelijk in handen van haar nichtje, Catherina van Aelst (?-1420). Zij was gehuwd met Hendrick van Maurick (1345-1399), een ridder uit het Gelderse plaatsje Maurik.¹² Hoewel het twijfelachtig is dat Hendrick van Maurick, door het lopende conflict tussen de hertogen van Brabant en Gelre, zelf veel tijd in Vught heeft doorgebracht, is zijn familienaam nu nog met het kasteel verbonden.¹³

Auteurs, waaronder Aarts, Van Oischot en Moes en Sluyterman, geven aan dat de oorsprong van het kasteel in de vijftiende eeuw ligt, maar veel archeologisch of bouwhistorisch bewijs is er nog niet.¹⁴ Dat er in deze tijd is gebouwd, blijkt uit de volgende zinsnede uit een overdrachtsacte die de dochter van het echtpaar, Katheline van Maurick, in 1421 als eigenaresse van het land noemt.

*“Vrouwe Katheline van Mauderic hout eenen weert tot Vucht met eenen berge
daer een huys op steet, met eene visscherien ende eenen beempde daertoe
behoorende wt die voirs. Goede gespleten.”¹⁵*

De beschrijving van de eigendommen is sinds 1355 niet veel veranderd. Het grote en niet geheel onbelangrijke verschil is echter de vermelding van een huis op een berg. Dit huis zal er meer uit hebben gezien als een woontoren of zaaltoren, zoals in die tijd gebruikelijk was, dan als de huidige constructie van torens en vleugels.¹⁶ Aarts beargumenteert dat het eiland waar Maurick op gebouwd is oorspronkelijk als voorburcht moet hebben gediend van een mottekasteel op een naastgelegen eiland. Ruud van Aart is het hier duidelijk mee oneens en betwijfelt of de ‘berg’ van de familie Liescep überhaupt verwijst naar de plek waar Maurick nu staat.¹⁷

---

¹¹ Moes/Sluyterman (1912), p. 88; “St.-Jan 1383-1384. Overlijdensbericht van Catherina Liescep, zus van Ghiselbrecht Liescep, en in opvolging van haar broer ontlast is van drieëntwintig bunder land dat behoort tot de parochie van Oisterwijk liggend in Udenhout“, vertaling auteur [2016].

¹² Moes/Sluyterman (1912), p. 88.

¹³ Ruud van Aart spreekt echter over een andere etymologie: hij beweert dat Maurick vanuit het Duits kan worden vertaald naar “stenen huis” en dus naar de architectuur zelf verwijst, maar dit lijkt mij vergezocht. Van Aart (2010), p. 23.

¹⁴ Aarts (2003), pp. 7-8; Moes/Sluyterman (1912), p. 102; Van Oirschot (1981), p. 17.

¹⁵ Moes/Sluyterman (1912), p. 88.

¹⁶ Janssen (1996), pp. 37-39.

¹⁷ Aarts (2003), pp. 9-11; Van Aart (2010), p. 23.

Het kasteel bleef niet lang in handen van de familie Van Maurick. In 1429 wordt het landgoed door Oeda van Maurick, een zus van Katheline, verkocht aan Godscalc Roesmont, schepen van 's-Hertogenbosch. Al na veertien jaar werd Hendrick van Vladeracken (?-1464) in 1443 de nieuwe eigenaar. Ook deze familie bewoonde Maurick niet lang, want zijn zoon, Deynalt van Vladeracken verkocht het land op de dag dat hij het erfde.¹⁸

---

¹⁸ Moes/Sluyterman (1912), pp. 88-89.

2. De Heym Periode

Maurick wisselde binnen een relatief korte periode veel van eigenaar, maar in de tweede helft van de vijftiende eeuw kwam hier een einde aan toen het kasteel in handen kwam van de familie Heym, die het meer dan twee eeuwen bewoonde. In dit hoofdstuk komt aan de orde hoe Maurick in deze periode van groot militair belang was en hoe de meeste geschriften en afbeeldingen aan dit feit te danken zijn.

2.1. Bewonersgeschiedenis

Op 20 september 1464 kocht ridder Goessen Heym (?-1470) het kasteel. Hij was schepen en hoogschout van 's-Hertogenbosch en tevens ontvanger der Staten van Brabant in het Kwartier van de stad voor Karel de Stoute (1433-1477). De familie Heym was een oude katholieke familie uit 's-Hertogenbosch, die profiteerde van de welvaart van de Bourgondische tijd. De familie gebruikte Maurick, in deze tijd vaak *Heymhuizinge* genoemd, als voornaamste woning. Na de dood van Goessen Heym werd het kasteel aan zijn weduwe Lysbeth de Cock van Neerijnen (?-1485) beleend, die hier tot haar dood zou wonen. Vervolgens erfde telkens de oudste zoon het kasteel: in 1485 Jan Heym (1447-±1521), schepen van 's-Hertogenbosch en Heilige Geestmeester, in 1521 jonker Aert Heym (±1494-1562), hoogschout en schepen van 's-Hertogenbosch, en in 1564 jonker Jan Heym (±1524-1591), tevens schepen van 's-Hertogenbosch. Door het ontbreken van een mannelijke erfgenaam werd diens oudste dochter, Maria Heym (?-1624), in 1591 met het kasteel beleend. Zij was getrouwd met haar neef, Aert Heym (?-1612), die ook een positie als schepen van 's-Hertogenbosch bekleedde. Het echtpaar moest Maurick tot twee keer toe verlaten omdat prins Maurits van Oranje (1567-1625) het kasteel in beslag nam om het als hoofdkwartier te gebruiken in zijn pogingen 's-Hertogenbosch te veroveren. Na de dood van zijn moeder erfde jonker Hendrick Heym (?-±1680) het kasteel op jonge leeftijd. Hij trouwde met Johanna van Malsen, maar dit echtpaar moest Maurick tijdelijk afstaan aan een prins van Oranje toen Frederik Hendrik (1584-1647) 's-Hertogenbosch belegerde. Na de val van 's-Hertogenbosch in 1629 en de Vrede van Munster in 1648 werd Brabant generaliteitsland, waar katholieke families, zoals de familie Heym, geen posities meer mochten bekleden en veel meer belasting moesten betalen voor hun land. In 1680 werd Hendrick Heym door een gebrek aan inkomsten en een verhoging van de lasten gedwongen Maurick en de inboedel te verkopen.¹⁹

---

¹⁹ Moes/Sluyterman (1912), pp. 89-96; Van Oirschot (1981), pp. 8-9, 20-23; Van Sasse van Ysselt II (1910), pp. 267-269.

2.01. Familiewapen van de familie Heym op de zuidgevel van Maurick. H. Splinter (2016).

2.02. Grafsteen van Aert Heym en Walrave de Cock van Opijnen, 1562. H. Splinter (2016).

Ondanks het ongelukkige einde van de bewoning van het kasteel door de familie Heym, prijkt haar familiewapen heden ten dage nog steeds op de zuidelijke voorgevel van het kasteel tussen de twee arkeltorens (afb. 2.01). Het is een wit schild, dat naar links is gekanteld, met daarop een zespuntige, rode ster. Bovendien is de grafsteen van Aert Heym en zijn vrouw Walrave de Cock van Opijnen (?-1555) in 1885 door de toenmalige eigenaar van het kasteel ingemetseld in één van de oostelijke bijgebouwen van Maurick nadat deze bij de afbraak van de oude St-Petruskerk in Vught was gevonden.²⁰ De beschadigde steen bestaat uit een rechthoekig vlak met hierin een familiewapen met links de ster van Aert Heym en rechts het wapen van de familie van zijn vrouw, dat omschreven kan worden als een naar links gerichte leeuw met hieronder drie vairpalen (afb. 2.02). Het wapen wordt bekroond met een helm met een gevleugelde ster als helmteken, omringd door een krullend dekkleed van bladeren. Om de rechthoek bevindt zich een rand met de kwartierwapens van het echtpaar en de volgende tekst “Hier leet begre Joncker Aert Heym sterf a XV en LXII ... sterf a XV en LV de XX octobr”.

²⁰ Moes/Sluyterman (1912), p. 90; Van Oirschot (1981), p. 21.

2.2. Een Kasteel in Oorlog

Tijdens de bewoning van de familie Heym, diende Maurick geregeld als achtergrond voor politieke en militaire strijd. Het kasteel stond in deze tijd in het midden van de belangstelling van drie belangrijke historische figuren: Maarten van Rossum (±1478-1555), prins Maurits van Oranje en prins Frederik Hendrik van Oranje.

2.2.1. Maarten van Rossum

Tijdens de Gelderse Oorlogen in de eerste helft van de zestiende eeuw, stonden Holland, Brabant en Vlaanderen onder leiding van de Bourgondische, Habsburgse vorsten tegenover de hertog van Gelre, die steun kreeg vanuit Groningen en Friesland. Bij deze strijd, die van 1502 tot 1543 zou duren, kwamen geen grote veldslagen voor, maar vonden er vooral hinderlagen en plundertochten plaats. Misschien wel de bekendste veldheer aan de Gelderse kant was Maarten van Rossum, die onder andere Arnhem, Den Haag en Antwerpen overwon.

In 1526 kreeg jonker Aert Heym als hoogschout de opdracht te helpen het Brabantse land te verdedigen tegen de mannen van Gelre. Met dat doel trok hij er een jaar later met honderd ruiters op uit en dreef zijn vijanden terug. Vervolgens trok hij verder naar Poederrijen, waar hij het stamslot van Maarten van Rossum in brand stak en met buskruit verwoestte. Bijna twee decennia hierna trok Van Rossum met wel 15.000 man op plundertocht door Brabant overal waar hij kwam een spoor van vernieling achterlatend. Ook nu was Heym weer aangesteld om het land te verdedigen. In 1543 kwam Van Rossum op terugweg vanuit Antwerpen op zijn plundertocht langs Vught, dat hij vrijwel helemaal liet afbranden. Kasteel Maurick bleef echter gespaard.²¹ In de kroniek die abdis Henrica van Erp (1480-1548) uit het Vrouwenklooster te Utrecht tussen 1503 en 1548 schreef over de ontwikkelingen binnen het klooster en andere belangrijke gebeurtenissen, vermeldde zij ook Maurick: "Ende sy togen voort in Brabant in de Meyery van Den Bosse, deeden groote schade ende brande dat schoone dorp van Vucht af, maar Aert Heym behielt syn huys".²² Waarom Maurick geplunderd noch verbrand werd door Van Rossum is niet met zekerheid te zeggen. Mr. Johan Hendrik van Heurn (1716-1779), oud schepen en raad van 's-Hertogenbosch en daar tevens griffier van de Leen- en Tolkamer, schreef in zijn reeks boeken genaamd *Historie der stad en meyerij van 's-Hertogenbosch alsmede van de voornaamste daden der hertogen van Brabant* het volgende:

---

²¹ Van Heurn (1776), pp. 464, 503-504; Moes/Sluyterman (1912), pp. 89-90.

²² Het Utrechts Archief, hss 6 a 13 (Henrica van Erp), p. 330.

“Het Kasteel of Slot, van Jo. Aert Heym, bleef onbeschadigd. Het komt egter uit de aantekening, twyfelagtig voor, of het huis van Jo. Heym, (het geen niet onmooglyk ware geweest) door eenige bezetting bewaard, en alzo behouden is, dan of het door de Gelderschen verschoond zy. De eerste opvatting is egter de waarschylnkste; want wat reden zoude van Rossem bewogen hebben, om het huis van Jo. Heym, die in dienst zyner vyanden was, en binnen de stad een hoop krygsvolk gebod, te sparen? 't Is derhalyen waarschylnlyk, dat Jo. Heym, eenigen van zyne bende uit de stad, by voorzorg, op zyn Slot te Vught zal gelegd hebben, en dat hy dus, het afbranden van het zelve voorgekomen heeft.”²³

Ook Christianus Robidé van der Aa (1791-1851) beweerde in zijn boek *Oud-Nederland in de uit vroegere dagen, overgeblevene burgen en kasteelen, geschetst en afgebeeld* uit 1841, dat Maurick door verdediging “de woeste plunderbende” had overleefd. Hij veronderstelde echter, dat Aert Heym zelf, met een aantal van zijn knechten, het kasteel verdedigde.²⁴ In tegenstelling tot deze twee auteurs betuigen Moes en Sluyterman dat Heym en Van Rossum in het geheim een onderlinge overeenkomst hadden gesloten, waarbij Maurick gespaard bleef.²⁵

2.2.2. Prins Maurits van Oranje

Ruim dertig jaar na aanvang van de Tachtigjarige Oorlog, de grote onafhankelijkheidsstrijd tussen het overheersende, katholieke Spaanse Rijk en de protestantse Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, werd het protestantsgezinde Oostende van 1601 tot 1604 belegerd. Aartsbisschop Albrecht VII van Oostenrijk (1559-1621), landvoogd en soeverein van de Zuidelijke Nederlanden, was de aanvoerder van deze belegering. Een directe aanval van prins Maurits van Oranje, stadhouder en legeraanvoerder van de Republiek, op de aartsbisschop bij Oostende was onverstandig. In plaats daarvan werd besloten dat de belegering van een belangrijke stad in handen van de Spanjaarden een betere afleiding en tegenslag zou vormen. Door de gunstige ligging viel de keuze op 's-Hertogenbosch, waar Anthonie Schetz van Grobbendonck (1564-1641) als gouverneur was aangesteld. Prins Maurits probeerde 's-Hertogenbosch tot twee keer toe te veroveren.

Op 1 november 1601 arriveerde hij met een leger van 8.000 man bestaande uit infanterie en cavalerie bij de stad. Hij stelde zijn leger op in Vught, waar hij zelf kasteel Maurick als hoofdkwartier

---

²³ Van Heurn (1776), p. 504.

²⁴ Aa (1841), p. 268.

²⁵ Moes/Sluyterman (1912), p. 90.

vorderde. Vught lag op een strategische plek vlakbij 's-Hertogenbosch en Maurick, als één van de meest aanzienlijke huizen in de omgeving, had een goed uitzicht op de stad. Aert en Maria Heym, destijds de heer en vrouwe van Maurick, moesten hierdoor tijdelijk hun kasteel verlaten. Zij hoefden echter niet lang hun huis af te staan, want op 27 november, na zesentwintig dagen van belegeren zonder goede omstandigheden of voldoende mankracht, beëindigde prins Maurits zijn greep op de stad en trok hij verder met zijn leger. Nadat hij de stad Grave met succes had veroverd, kwam prins Maurits in 1603 terug bij 's-Hertogenbosch, dat hij voor een tweede keer probeerde in te nemen. Ook nu was zijn basiskamp in Vught en het hoofdkwartier op Maurick en opnieuw moest het echtpaar Heym het kasteel tijdelijk verlaten. Dit beleg duurde echter ook niet lang en met de opmars van de Oostenrijkse aardsbisschop en zijn meegebrachte versterking van 2.000 manschappen, werd prins Maurits opnieuw gedwongen zijn aanval af te breken.²⁶

2.2.3. Prins Frederik Hendrik van Oranje

Ruim twintig jaar na de twee pogingen van zijn halfbroer en voorganger kwam prins Frederik Hendrik, tevens stadhouder en legeraanvoerder van de Republiek, op 30 april 1629 met een leger van 40.000 man aan bij 's-Hertogenbosch. Ook hij stationeerde zijn leger in Vught en nam zelf zijn intrek in Maurick. De toenmalige heer Hendrick Heym moest hiervoor zijn kasteel afstaan. In tegenstelling tot zijn halfbroer behaalde prins Frederik Hendrik succes en na een belegering van ruim vier maanden werd de overgave van 's-Hertogenbosch op 14 september ondertekend door gouverneur Schets van Grobbendonck.²⁷

Slechts vier dagen na de aankomst van prins Frederik Hendrik in Vught, is er iets voorgevallen op Maurick, dat later uitgroeide tot een gedramatiseerd verhaal en ook nu nog als belangrijkste anekdote over het kasteel wordt beschouwd. Een citaat van 4 mei uit het dagboek van Robert van Voorne, de schepen van 's-Hertogenbosch in 1629, vertelt het volgende:

“Prince Hendrick hebbende op gisteren sitten eten op Joncker Heyms huize, is over syn tafel met groff geschut gesalueert, soo dat de spyse worden bedorven, ende is alsoo verhuyst en gaan logeeren, des nachts slaepende verre genoech buyten de portee van 't canon”²⁸

Dit citaat is later uitgebreid en aangedikt. Prins Frederik Hendrik zou tijdens zijn middagmaal op Maurick zijn opgeschrikt door een kanonskogel die door het raam middenin de eetzaal landde en zo

---

²⁶ Moes/Sluyterman (1912), pp. 93-94; Van Oirschot (1981), p. 21.

²⁷ Moes/Sluyterman (1912), p. 95.

²⁸ Brabant Collectie, Tilburg, obj.nr. 5898199.

de lunch bedekte met een laag van stof en gruis. Hierdoor werd de prins gedwongen pannenkoeken te eten. Hij zou een boze klaagbrief hebben verzonden naar Schets van Grobbendonck in 's-Hertogenbosch met de eis geen kogels meer af te vuren tijdens het eten. Schets van Grobbendonck stuurde direct zijn excuses en instemming samen met een uitbundige, vervangende maaltijd terug naar Maurick.²⁹

Ook Constantijn Huygens (1596-1687), secretaris van prins Frederik Hendrik, was tijdens het korte verblijf op Maurick meegekomen. De bestaande literatuur over Maurick heeft nooit vermeld, dat Huygens een gedicht maakte over zijn belevingen op het kasteel. De samengestelde dichtenbundel van Jacob Worp vermeldt *Au siege de Bois le Duq. Dans la maison de IO'. Heem à Vucht* als volgt:

*“Mon frere, qui croyez qu'en ces lieux je m'ennuye,
Voyez s'il y a rien d'esgal à mes esbats.
l'enten parfaitement les coups d'Artillerie,
Mais que le Rossignol ne m'en empesche pas.*

*Ma chambre, à trois costez percée en deux lumieres,
Descouure du Ponent les meilleurs de noz gens,
Vers le Septentrion jardin, ville et riuieres,
Au Midi .... quartiers d'autant de Regimens.*

*l'apperçois Bois-le-duq, qui aujourd'hui se somme,
Quoy qu'à le veoir de loin il nous semble nager:
Mais ce n'est qu'au trauers du bois d'un Gentilhomme,
Qui n'est que jardinage et parterre et verger.*

*Si le froid m'importune, un double feu de chesne
Qui ne me couste rien que l'envoyer querir,
Soulage promptement de guerison certaine
La peine dont ailleurs je me suis veu mourir.*

---

²⁹ Gruben (2015), p. 19.

*Si la chaleur du jour estouffe l'air en sorte
Qu'il semble que l'Esté se haste de venir,
le trouue tant d'abri à trois pas de la porte,
Que quasi le Voorhout m'en sort du souvenir.”³⁰*

In het gedicht noemt Huygens zijn kamer op het kasteel, dat aan drie kanten van twee ramen is voorzien. Hoogstwaarschijnlijk is dit een kamer op de verdieping van de westelijke vleugel, die in het westen het leger laten zien en in het noorden de tuin met daarachter 's-Hertogenbosch. Hij beschrijft de tuin van Maurick bestaande uit een moestuin, bloembedden en een boomgaard. Uit zijn verwoording komt naar voren dat hij een aangename tijd heeft gehad op het kasteel.

2.3. Historische Belegeringskaarten en Schilderijen

De belegeringen van 's-Hertogenbosch door de twee Oranjeprinsen zijn onder andere vastgelegd op historische of militaire belegeringskaarten en schilderijen. Door de niet onbelangrijke rol die Maurick toen vervulde, is het kasteel hierop veelvuldig afgebeeld.

2.3.1. Belegeringskaarten

Belegeringskaarten zijn, zoals de naam suggereert, landkaarten waarin de militaire belegering van een stad of gebied centraal staat. Zoals Polman vertelt in *EXPUGNATIO SYLVAE DUCIS, een rijk gedecoreerde belegeringskaart nader bekeken*, werden deze kaarten gemaakt in opdracht van de staat, maar ook van particulieren om de belegeringen aanschouwelijk te maken voor hen die er niet bij waren – van geïnteresseerde beroepsmilitairen tot de gewone burger. Belegeringskaarten waren vooral tijdens de Tachtigjarige Oorlog erg populair. De gevechten in de oorlog vormden een spannend onderwerp, waarbij gemakkelijk met militaire overwinningen kon worden gepronkt en men duidelijk de steun kon betuigen aan – in dit geval – het Staatse leger. De kaarten werden vrijwel altijd voorzien

---

³⁰ Worp (1893), pp. 209-210. “Broerlief, die denkt dat ik me hier verveel, Kijk of er iets gelijk is aan mijn vermaak. Ik hoor de kanonschoten heel goed, Maar laat de nachtegaal het me niet beletten. Mijn kamer, aan drie kanten van twee ramen voorzien, Geeft in het westen zicht op de besten van onze mannen, Naar het noorden tuin, stad en waterlopen, In het zuiden... kwartieren van veel regimenten. Op afstand ontwaar ik 's-Hertogenbosch, dat nu slaapt, Hoewel van verre gezien lijkt het me te drijven: Maar dat doet het slechts door het houtgewas van een edelman, Dat alleen maar moestuin is, bloembed en boomgaard. Als ik last heb van de kou, verzacht een dubbel eikenvuur, Dat me niets kost dan het te laten halen. Meteen met zekere genezing het ongemak, Waaraan ik me elders heb zien bezwijken. Als de warmte van de dag de lucht verstikt. Zodat het lijkt alsof de zomer haastig komt, Vind ik op drie passen van de poort zoveel beschutting, Dat het Voorhout bijna uit mijn herinnering wegglijdt.” Vertaling uit *Het Linieboek* (2014), p. 67.

van verklarende bijschriften van de locaties van de legerkampen en de namen van belangrijke poorten of forten, zoals het tussen Vught en 's-Hertogenbosch gelegen Fort Isabella. De aandacht werd op de stad en de omliggende verdedigingswerken en legerkampen gelegd, door deze in vogelvlucht weer te geven. De centrale kaart ging soms ook vergezeld van aanvullende afbeeldingen en verslagen van de belangrijkste gebeurtenissen, belegeringswerken of deelnemers. De weergave van de belegeringssituatie was echter niet altijd even accuraat, omdat de graveurs vanuit hun eigen verbeelding of naar andermans ooggetuigenverslag werkten, of omdat zij niet genoeg tijd of ruimte hadden om tot een waarheidsgetrouwe beeltenis te komen. Vaak was het scheppen van het beeld van een belegering ook al afdoende.³¹

Frederik Muller (1817-1881) was een geleerde boekhandelaar, bibliograaf en veilingmeester uit Amsterdam met een voorliefde voor wetenschap en historie. Als bibliograaf maakte hij in zijn leven veel verzamelingen van boeken, prenten en platen. Eén van deze verzamelingen was een collectie van Nederlandse historieplaten, waarbij hij de hele vaderlandse geschiedenis wilde omvatten en omschrijven.³² Kaarten met betrekking tot de belegeringen van 's-Hertogenbosch die hierin voorkwamen, geven een goed beeld van de diversiteit aan kaarten die toen werden vervaardigd.

2.03. Hendrik Spilman, *Het slot Oud-Herlaer*, na 1730. Pen in zwart, grijs gewassen, 69x108 mm. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. TH-306.

De manier waarop kasteel Maurick is afgebeeld op de belegeringskaarten van 's-Hertogenbosch kan globaal worden onderverdeeld in twee categorieën; van sterk gegeneraliseerde tot meer reële weergaves. Deze indeling is bepaald door Maurick te vergelijken met meer accurate topografische tekeningen van later datum, die nog aan bod zullen komen, de huidige situatie en het

³¹ Polman (1997), p. 22-25, 27.

³² Kruseman (1881), pp. 67-69, 73, 107-109, 123.

aan de andere kant van de Dommel gelegen kasteel Oud-Herlaer. Het elfde-eeuwse Oud-Herlaer was evenals Maurick omgracht en het was opgebouwd uit hoge bebouwing en lage bemuring rond een ovaalvormige binnenplaats (afb. 2.03).³³

Op de kaarten zijn afbeeldingen van Maurick vaak voorzien van een bijschrift. Dit zijn variaties op 'Heymhuize' en 'Logement van zijn excellentie', zoals 'Himhuys alwaer sijne Excel. Logiert'. Op geen van de kaarten wordt het kasteel als Maurick aangeduid.

Eerste Categorie

Bij de eerste categorie wordt Maurick op generaliserende wijze afgebeeld als een omgracht fort met ronde hoektorens en spitsvormige daken. Een voorbeeld is de van 1603 daterende en door prenttekenaar Baptista van Doetechum (?-1611) vervaardigde kaart van het beleg van prins Maurits (afb. 2.04). Ter verduidelijking is op de belegeringskaarten Maurick met geel onderstreept en Oud-Herlaer met blauw.

2.04. Baptista van Doetechum, detail van *'s-Hertogenbosch tevergeefs belegerd door Maurits*, 1603. Ets, 452x390 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr.RP-P-OB-80.645.

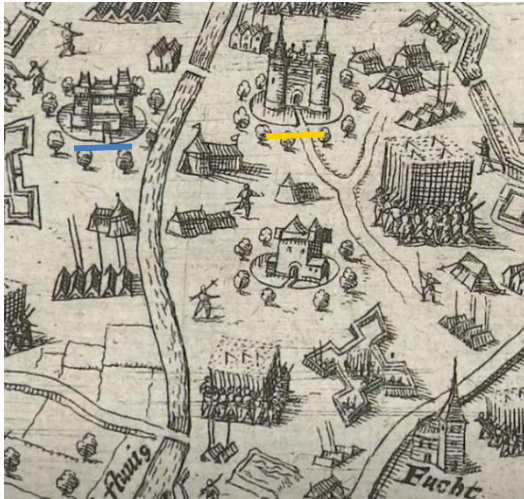
2.05. Anoniem, detail van *Den Bosch belegerd door Frederik Hendrik*, 1629. Ets, 291x369 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-81.185.

Zowel Maurick als Oud-Herlaer wordt als een omgrachte, gefortificeerde woning weergegeven en hoewel ze qua uiterlijk van elkaar verschillen, zijn de kastelen duidelijk niet waarheidsgetrouw getekend.³⁴ Deze specifieke weergaves van Maurick en Oud-Herlaer komen op veel andere kaarten

³³ <https://www.bhic.nl/media/document/file/heerlijkheid-oud-herlaer-18e-eeuw.pdf> [23-10-16]. De weergave van Oud-Herlaer door Hendrik Spilman kan als representatief worden beschouwd voor de vorm van het kasteel.

³⁴ Het zou beargumenteerd kunnen worden, dat alleen de poortoren van Maurick op deze kaarten is afgebeeld als representatie van het hele kasteel. Toch is dit onwaarschijnlijk, omdat Oud-Herlaer en andere kastelen ook als poort met twee torens zijn afgebeeld.

terug. Soms is de kaart afgezien van een paar kleine bijschriften een exacte kopie van deze kaart uit 1603, zoals het exemplaar dat in 1629 door François van den Hoeye (1590-1636) is uitgegeven (afb. 2.05). Bij andere kaarten werden elementen, zoals de kastelen, tenten en legereenheden, en de plaatsing hiervan overgenomen, maar duidelijk in het eigen handschrift van de graveur. Voorbeelden hiervan zijn de kaarten uit het atelier van de cartograaf Frans Hogenberg (1535-1590), gemaakt tussen 1603 en 1605, en een kaart van de Duitse prenttekenaar Georg Cöler uit 1629 (afb. 2.06, 2.07).

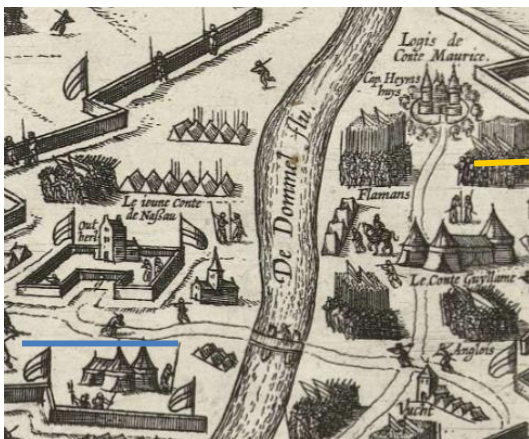

2.06. Frans Hogenberg, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch door Maurits*, 1603-1605. Ets, 210x280 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-78.784-319.

2.07. Anoniem, detail van *Den Bosch belegerd en ingenomen door Frederik Hendrik*, 1629. Gravure, 212x289 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-81.186.

Op de kaart die door prenttekenaar Johannes Baptista Vrints (±1545-1610) na 1603 is uitgegeven, zijn slechts bepaalde elementen, waaronder Maurick, overgenomen (afb. 2.08). Oud-Herlaer werd in de vorm van een woontoren binnen een U-vormige ommuring wel op een heel andere manier afgebeeld dan op de eerdergenoemde kaarten.

2.08. Johannes Baptista Vrints, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch door Maurits*, 1603. Ets, 406x471 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-AO-16-28B.

Opvallend is dat de gegeneraliseerde beelden op de kaarten van zowel de belegering van 1603 als van 1629 terugkomen, waarbij de cartografen en prenttekenaars keken naar bestaande kaarten en niet streefden naar een accurate weergave van de betreffende belegering.

Maurick werd echter ook anders weergegeven. Op een anonieme kaart met Latijns opschrift van rond 1630 wordt het kasteel afgebeeld als een poort met twee hoektorens en Oud-Herlaer als een omgrachte zaaltoren (afb. 2.09). Daarnaast ontwierp Johann Peter Berghaus (1810-1870) rond 1849 zijn kaart naar een tekening van Jan Karel Jacob de Jonge (1828-1880), die Maurick meer het aanzien gaf van het Muiderslot te Muiden dan het daadwerkelijke kasteel te Vught (afb. 2.10). Ook Oud-Herlaer is niet waarheidsgetrouw verbeeld.

2.09. Anoniem, detail van *Omsingeling van Den Bosch tijdens het beleg door Frederik Hendrik, 1629*. Ets, 360x493 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. BI-B- FM-013A-3.

2.10. Johann Peter Berghaus naar Jan Karel Jacob de Jonge, *Beleg van Den Bosch, 1848 – 1850*. Lithografie, 253x308 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-81.195A.

Tweede Categorie

De cartografen van de tweede categorie probeerden Maurick accurater in beeld te brengen door kenmerkende elementen, zoals torens en verschillende daken, te tonen. Door de kleine weergave van het kasteel op de kaarten komt deze vorm echter niet altijd goed naar voren. Op de kaart die cartograaf Cornelis Florisz. van Berckenrode (1607-1635) na 1629 maakte, is Oud-Herlaer afgebeeld met hoge en lage bebouwing rond een binnenplaats, maar Maurick is afgezien van een vierkante omlijning en een aantal torens ongedefinieerd (afb. 2.11).³⁵ Een kaart van de Franse cartograaf Jacques Prempart uit diezelfde tijd laat eenzelfde situatie zien (afb. 2.12).

³⁵ Op de kaart van Cornelis Florisz. van Berckenrode is Nieuw-Herlaer foutief aangegeven als Oud-Herlaer. Het werkelijke Oud-Herlaer is wel weergegeven, maar onbenoemd.

2.11. Cornelis Florisz. van Berckenrode, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik*, 1629. Ets, 380x495 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-BI-1048.

2.12. Jacques Prempart, detail van *Beleg van Den Bosch door Frederik Hendrik*, 1630. Ets, 477x740 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-81.605.

Op sommige kaarten is Maurick echter duidelijker afgebeeld. Dan heeft het kasteel een gehoekte plattegrond met op de hoek een grote toren. De twee assen worden ingevuld door gebouwen van verschillend formaat, waarin het huidige aanzicht al te herkennen is, zoals op de kaart uit het atelier van prenttekenaar Claes Jansz. Visscher (1587-1652) uit 1629 (afb. 2.13). Oud-Herlaer is hier buitenproportioneel groot getekend en laat twee daken en een toren zien, die boven het omringende bos uitsteken. In een anonieme, Duitse navolging wordt Oud-Herlaer op dezelfde manier afgebeeld, maar is er van Maurick weinig meer over (afb. 2.14).

2.13. Claes Jansz. Visscher (atelier), detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik*, 1629. Ets, 745x752 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-82.908.

2.14. Anoniem, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch*, 1629. Ets, 280x313 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-1909-438.

Op twee anonieme kaarten, waarvan de één rond 1648 is vervaardigd en de ander naar diens voorbeeld in de tweede helft van de zeventiende eeuw, is Maurick ook op eenzelfde manier weergegeven als bij de kaart van Visscher (afb. 2.15, 2.16). Oud-Herlaer is hier in vergelijking wel minder groot getekend.

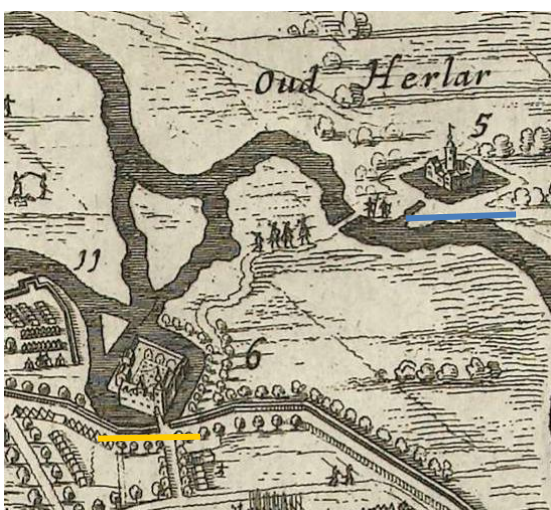

2.15. Anoniem, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik, 1647-1649*. Ets, 414x528 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-81.191.

2.16. Anoniem, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch, 1649-1699*. Ets, 384x484 mm. Rijksmuseum Amsterdam, obj.nr. RP-P-1910-2222.

Cartograaf Balthasar Florisz. van Berckenrode (1591-1645) heeft in 1629 Maurick en Oud-Herlaer groter opgezet, waardoor hun vormen duidelijker naar voren komen (afb. 2.17). Op de kaart van Cornelis Danckerts (1561-1634) is Maurick niet op een gehoekte plattegrond opgebouwd, maar bestaat het kasteel uit verschillende constructies met andere hoogtes en een aantal torens (afb. 2.18). Oud-Herlaer heeft hier zijn typische vorm rond een binnenplaats.

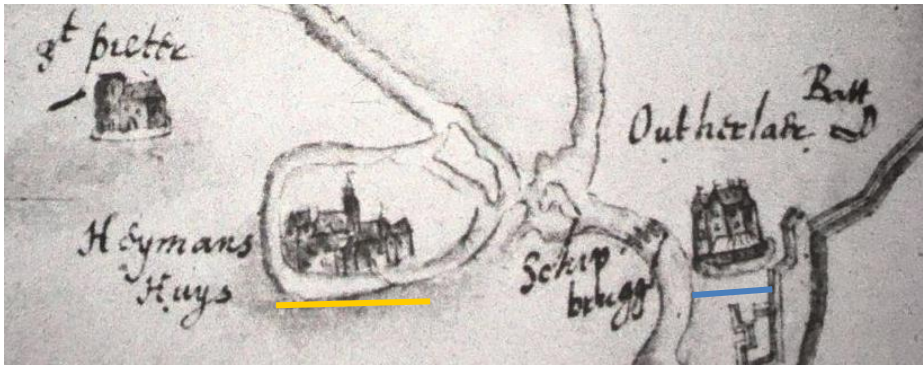

2.17. Balthasar Florisz. van Berckenrode, detail van *Expugnatio Sylvae Ducis, 1629*. Ets, 632x480 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-67.470.

2.18. Cornelis Danckerts, detail van *Beleg en innname van Den Bosch door Frederik Hendrik, 1630*. Ets, 497x548 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-77.708.

Op een ruwe schets, die een anonieme tekenaar in 1603 van de omgeving van 's-Hertogenbosch maakte, lijkt Oud-Herlaer gegeneraliseerd weergegeven als een omgrachte burcht met vier hoektorens (afb. 2.19). Bij Maurick heeft de tekenaar echter beter naar een werkelijk voorbeeld gekeken, waardoor de afbeelding de karakteristieke vorm van de plattegrond van het kasteel laat zien en een aanzicht met torens en verschillende daken weergeeft.

2.19. Anoniem, detail van *Plattegrond van de vesting met het zuidelijk en westelijk daarvan gelegen terrein, zoals de toestand was na de belegering door Prins Maurits, 1603*. Nationaal Archief, Den Haag, inv.nr. H259 (microfiche).

Bartholomeus Smalleveldt, ingenieur van prins Maurits, maakte in 1603 de afbeelding van Maurick, die Moes en Sluyterman beschouwen als de eerste weergave van het kasteel, die “bijzonder de aandacht waard is”.³⁶ Smalleveldt heeft op zijn kaart van de belegering veel aandacht besteed aan een gedetailleerde weergave van Maurick met verschillende gevels en torens, die duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn (afb. 2.20). Ook Oud-Herlaer is met veel oog voor detail getekend, alleen langgerechter dan in werkelijkheid het geval was.

2.20. Bartholomeus Smalleveldt, *'s-Hertogenbosch tevergeefs belegerd door Maurits, 1603*. Ets, 605×718 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. RP-P-OB-80.655.

³⁶ Moes/Sluyterman (1912), p. 95.

2.3.2. Schilderijen

Ook schilderijen van de belegeringen van 's-Hertogenbosch laten een enkele keer kasteel Maurick zien, wanneer de blik van de kunstenaar is gericht op de troepen van de prinsen van Oranje in Vught. Op deze schilderijen is de weergave van het kasteel echter allesbehalve accuraat. Een aantal van deze schilderijen werd vervaardigd door Pauwels van Hillegaert (1596–1640). Hij schilderde vooral landschappen en militaire scènes, zoals de diverse schilderijen van het beleg van 's-Hertogenbosch door prins Frederik Hendrik, voor hooggeplaatste opdrachtgevers.³⁷ Van Hillegaert lijkt echter meer gecharmeerd te zijn van Oud-Herlaer dan van Maurick. Op het schilderij dat de aftocht van het Spaanse garnizoen laat zien, wordt Oud-Herlaer vrij groot weergegeven, terwijl Maurick onherkenbaar tussen de boomtoppen is verdwenen (afb 2.21).

2.21. Pauwels van Hillegaert, detail van *De aftocht van het Spaanse garnizoen na de overgave van 's-Hertogenbosch*, 1630-1635. Olieverf op doek, 109×173 cm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. SK-A-435.

Ook op een ander schilderij van rond 1631, geeft Van Hillegaert de toeschouwer een goed zicht op Oud-Herlaer, maar steken van Maurick slechts drie torens met spitvormige daken rond een rechthoekige zaalbauw met trapgevel boven het omringende bos uit (afb 2.22).

³⁷ <https://rkd.nl/nl/explore/artists/38462> [23-10-16].

2.22. Pauwels van Hillegaert, detail van *Prins Frederik Hendrik bij de belegering van 's-Hertogenbosch*, ±1631. Olieverf op doek, 106×175,5 cm. Rijksmuseum, Amsterdam, obj.nr. SK-A-848.

Hoewel de stoffering van het schilderij sterk verschilt, zijn op een derde schilderij van Van Hillegaert Maurick en Oud-Herlaer op een bijna identieke wijze afgebeeld als op het voorgaande schilderij (afb. 2.23). Oud-Herlaer is met veel aandacht weergegeven en Maurick is opnieuw alleen met torens en een trapgevel zichtbaar tussen de omringende bomen.

2.23. Pauwels van Hillegaert, detail van *Frederik Hendrik, prins van Oranje bij de belegering van 's-Hertogenbosch*, 1631. Olieverf op paneel, 57,5 x 104 cm. Geschiedkundige Vereniging Oranje-Nassau, Paleis het Loo, Apeldoorn.

Een aantal jaren later schilderde Jan Christiaensz. Micker (1598-1664) eveneens een schilderij waarop Vught op de voorgrond is afgebeeld en 's-Hertogenbosch in de verte te zien is. Micker vervaardigde

vooral historiestukken, religieuze scènes en landschappen.³⁸ Op dit schilderij steekt Maurick duidelijk boven de boomtoppen uit en ook de toegangsbrug naar het kasteel is tussen de boomstammen geschilderd (afb. 2.24). Micker heeft echter duidelijk naar eigen verbeelding gewerkt door van Maurick een vierkante constructie met binnenplaats te maken met een rechthoekige uitbouw en een grote halfronde toren. Oud-Herlaer is op dit schilderij niet weergegeven.

2.24. Jan Christiaensz. Micker, detail van *Beleg van 's-Hertogenbosch*, 1635. Olieverf op doek. Deel van de collectie van de Van Lanschot Bank.

2.4. Topografische Tekenkunst

Behalve op belegeringskaarten en schilderijen van het beleg van 's-Hertogenbosch is er nog een andere categorie uitbeeldingen van Maurick bekend. Tussen de zeventiende en de negentiende eeuw groeide de belangstelling voor het weergeven van de omgeving als hoofdonderwerp van een afbeelding. Tekenaars reisden hiervoor door het land terwijl zij vastlegden wat zij zagen. Zij beeldden in deze zogenaamde topografische tekeningen het landschap af waar zij door reisden en de kerken, kastelen, dorpen en steden die zij onderweg tegenkwamen. Getekende figuren speelden hierin een ondergeschikte rol en werden zelden toegevoegd. Wanneer de topografische tekenaars wel figuren tekenden, gebeurde dit op een gegeneerde manier: een echtpaar in het landschap wijzend naar een bouwwerk, een jager met zijn hond of een tekenaartje die zijn omgeving schetst. Deze figuurtjes waren, ondanks dat zij slechts dienden als opvulling of stoffage, wel handig voor het aangeven van de schaal van het afgebeelde landschap of de architectuur.³⁹

Zoals Pieter Jan Klapwijk schreef in *Naar't leven geteekent...*, is een voorwaarde voor topografische tekeningen het verbeelden van plekken in het land die geografisch nader aan te duiden

³⁸ <https://rkd.nl/nl/artists/55950> [23-10-16].

³⁹ Klapwijk (1982), pp. 28-29, 36-37; Kooijmans (1997), pp. 11-23.

zijn. Hierdoor geven zij een beeld van de manier waarop landschappen, stads- of dorpsgezichten, of individuele gebouwen er op een bepaald moment in de geschiedenis uit hebben gezien.⁴⁰ Niet elke tekenaar van topografische tekeningen was echter even betrouwbaar. Aan de ene kant zijn er kunstenaars die heel letterlijk en accuraat te werk zijn gegaan, maar aan de andere kant zijn er ook die hun werk slechts losjes op een bepaalde plaats of een bepaald gebouw baseren, maar tot in detail niet betrouwbaar zijn.

Tijdens de periode Heym is Maurick slechts één keer afgebeeld en wel door Jan Abrahamsz. van Beerstraten (1622-1666). Halverwege de zeventiende eeuw tekende hij het kasteel vanaf het zuidwesten, met het uitzicht op de westelijke vleugel met de patio tot en met de ophaalbrug waarop twee schaduwfiguren zijn geschetst (afb. 2.25). Het kasteel geeft een zeer dynamische en verbouwde indruk door alle verschillende torens, gevels, uitbouwen en vleugels. Dit is de vroegst bekende afbeelding waarop het kasteel de hoofdrol speelt. Van Beerstraten werd in Amsterdam geboren binnen een schildersfamilie en is vooral bekend vanwege zijn zeegezichten, landschappen en stadsgezichten.⁴¹ Ook zijn een aantal schetsen en tekeningen van kastelen, kerken en vaartuigen aan hem toegeschreven, maar hij wordt door auteurs die over de topografische tekenkunst hebben geschreven, zoals Klapwijk, niet genoemd. Het is een mogelijkheid dat zijn tekeningen als voorstudie voor een schilderij waren bestemd.

2.25. Jan Abrahamsz. van Beerstraten, *Vue du Château Maurick à Vught aux Pays-Bas*, midden zeventiende eeuw. Potlood en gewassen inkt op papier, 186x284 mm. Locatie onbekend.

---

⁴⁰ Klapwijk (1982), p. 28.

⁴¹ Blok/Molhuysen (1927), p. 91. De RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis geeft aan dat er veel verwarring is omtrent de identiteit van Jan Abrahamsz. van Beerstraten door tegenstrijdige bronnen en literatuur. Hij wordt vooral verward met zijn zoon Abraham van Beerstraten, die tevens schilder was.

2.5. Bronbespreking

Een weert te Vught met een vijsvijver, weiland en huis op een berg was de laatst bekende bron van Maurick vóór de periode Heym. Het is onzeker of dit huis een voorganger was van het huidige kasteel, of dat dit een huis op een ander gedeelte van het land betrof. In het geval dat het hier wel een eerdere bouwfase betreft, geeft de tekst geen duidelijke aanwijzingen voor het uiterlijk van het kasteel.

Een deel van de bronnen uit de periode Heym is onbruikbaar voor het bepalen van het uiterlijk van Maurick in die tijd, omdat zij in vorm sterk afwijken van de latere topografische tekeningen en de huidige situatie. De rechthoekige constructies van Berghaus en Micker bijvoorbeeld geven duidelijk geen accuraat beeld van het kasteel (afb. 2.10, 2.24). Bij het veel gekopieerde, gegeneraliseerde beeld van Maurick vallen twee karakteristieke elementen op, de trapgevel en de torens. Het is mogelijk dat daarbij het deel van de toegangspoort is uitgelicht, maar Oud-Herlaer heeft hierbij eenzelfde soort opbouw als Maurick, die geenszins overeenkomt met het toenmalige kasteel (afb. 2.04-2.07). Hoewel Oud-Herlaer op Van Hillegaerts schilderijen waarheidsgetrouw is afgebeeld, bestaat Maurick weliswaar uit herkenbare elementen maar zonder duidelijke opbouw (afb. 2.21-2.23). Ook de belegeringskaarten waarop Maurick op een gehoekte plattegrond is weergegeven zijn niet realistisch, maar laten, naast moeilijk te definiëren dakkapellen en arkeltorens, telkens één toren met een uivormig dak op de hoek van het complex zien. Die toren is de naar alle waarschijnlijkheid de toegangstoren (afb. 2.13-2.17).

De afbeelding die het meest gedetailleerd is en welke hierdoor als basis moet dienen voor ons beeld van het uiterlijk van Maurick aan het begin van de zeventiende eeuw is de tekening van Van Beerstraten (afb. 2.25). Het door hem getekende kasteel komt op veel punten overeen met het huidige complex; niet alleen de plaatsing van de verschillende vleugels en het gebruik van bepaalde elementen, zoals de arkeltorens, maar ook het baksteenwerk en de plaatsing van de ramen, muurankers en van het familiewapen zijn nu nog te herkennen. Toch is er sprake van grote verschillen. De middenvleugel tussen de twee arkeltorens heeft aan de voorkant, aan de zuidzijde een uitbouw die op houten palen in het water staat. De vleugel is uitgebouwd door middel van een constructie met een halve trapgevel en daarnaast een tweede uitbouw met een volledige trapgevel. Ook tegenwoordig zijn de sporen van deze uitbreidingen nog goed te zien door het verspringen van de muurankers en door de knik in het baksteen waar de meest westelijke uitbouw stond (afb. 2.26). Deze uitbouw en de westelijke vleugel flankeren een toren die niet zou misstaan bij een kerk; met gotische elementen en in het zuidwesten een steunbeer. De restanten van deze toren zijn tegenwoordig nog te herkennen door middel van een gotische nis en de steunbeer. Hoewel de toren door het standpunt van de tekenaar erg groot lijkt, zal hij niet veel hoger zijn geweest dan de omliggende daken.

2.26. Detail van de zuidgevel van Maurick. M. Bolsius (2014). Foto vanuit het zuidwesten genomen.

De gotische toren lijkt ook helemaal links te zijn afgebeeld op de anonieme schets uit 1603 (afb. 2.19). Deze kaart laat eveneens de hoge toegangstoren zien alsmede de toegangspoort tussen twee poorttorens met een kleine oostelijke uitbouw, maar door de grove schetsmatigheid van de tekening zijn de verschillende bouwelementen moeilijk van elkaar te onderscheiden. Ook de typerende arkeltoeren en trapgevels ontbreken. Het tegenovergestelde geldt echter voor de tekening van Smalleveldt (afb. 2.20). Hij laat de trapgevels en een verschillend aantal torens zien, waaronder één arkeltoeren en de dominerende toegangstoren. Zelfs de uitbouw boven de gracht is weergegeven, maar de gotische toren ontbreekt en de westelijke vleugel staat wel erg ver naar voren. Hoewel beide tekeningen duidelijke overeenkomsten laten zien met de tekening van Van Beerstraten, laat hun gebruik van perspectief, proportie en plaatsing veel te wensen over.

Geschiedkundige Jan Hezenmans (1833-1909) wijst in *De St. Janskerk te 's-Hertogenbosch en hare geschiedenis* uit 1866 op aantekeningen in het kerkarchief over bouwstoffen die door jonker Jan Heym zijn besteld voor Maurick.⁴² Daarnaast staat in de monumentenbeschrijving van de Rijksdienst voor

---

⁴² Hezenmans (1866), p. 147.

het Cultureel Erfgoed beschreven dat Jan Heyns (?-1516) in opdracht van jonker Jan Heym tussen 1504 en 1509 kasteel Maurick heeft gebouwd.⁴³ Deze aanname komt verscheidene keren terug, zoals bij Van Oirschot of Aarts, maar een duidelijke bron wordt nooit gegeven.⁴⁴ Jan Heyns was één van de bouwmeesters van de Sint-Jankathedraal in 's-Hertogenbosch. Hij was de zwager van Alert du Hamel (±1450-±1506), tevens bouwmeester van de Sint-Jan en getrouwd met een dochter van Jan Heym.⁴⁵ Jan Heyns staat dus dichtbij de familie Heym en het is niet ondenkbaar dat hij delen van het kasteel gebouwd heeft, maar zonder vaste bewijzen kan dit niet zonder meer als gegeven worden aangenomen. Het is aannemelijk dat er tijdens de bewoning van de familie Heym aan Maurick is gebouwd, maar wat er precies is toegevoegd of veranderd is moeilijk met zekerheid te zeggen; zeker door het beperkte aantal visuele bronnen en beschrijvingen uit deze periode.

---

⁴³ <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monuments/38161?MonumentId=38161> [06-11-16].

⁴⁴ Aarts (2003), p. 7; Van Oirschot (1981), p. 18.

⁴⁵ Gerlach (1971), pp. 211, 213.

3. De Van Beresteyn Periode

Aan het einde van de zeventiende eeuw kwam Maurick in handen van de familie Van Beresteyn, die het kasteel twee eeuwen bewoonde. In dit hoofdstuk komt aan de orde hoe in deze tijd Maurick is vastgelegd op topografische tekeningen en beschreven door rondreizende ooggetuigen. Vlak voordat de familie Van Beresteyn het huis verkocht, werd het tevens uitvoerig opgemeten en bouwkundig weergegeven, waardoor er een duidelijk tijdsbeeld van Maurick kan worden gevormd.

3.1. Bewonersgeschiedenis

Op 23 mei 1680 werd Maurick door Jacqueline Brouart (1627-1691) gekocht. Zij was weduwe van Mr. Christiaan van Beresteyn (1616-1680), heer van Geffen en pensionaris van 's-Hertogenbosch. Maurick werd aangeboden als:

“den Adelijcken Huysse ofte Casteele genoemd Maurick, gelegen tot Vucht, met de Neerhuysinge, Brouwhuys, Brouwketel, ende andere gereetschap, daer toe Schuyre, Hof ende een Valbrugg, met het recht van twee Swanen te mogen houden, ende het recht van 't geweer achter het voorsz. Huys van Mauric, volgens de Privilegie van oudts, waer van aen de Domeynentwee stuyvers ofte meer aen Cijns moet betaelt worden, ende oockrontsom het voorsz. Adelijck Huys te mogen bissen, volgens de Privilegie van outs”⁴⁶

De Brabantse tak van het geslacht Van Beresteyn was een protestantse familie uit 's-Hertogenbosch. Het kasteel fungeerde als buitenhuis. Na de dood van Jacqueline Brouart erfde haar oudste zoon Thomas van Beresteyn (1647-1708), kapitein in het leger, rentmeester der geestelijke goederen van de kwartieren Kempenland en Oisterwijk en schepen van 's-Hertogenbosch, het kasteel. In 1708 erfde Mr. Maarten Cornelis van Beresteyn (1695-1734), de tweede zoon uit het eerste huwelijk van zijn vader, het kasteel. Hij was advocaat en net als zijn vader schepen van 's-Hertogenbosch. Hij stierf kinderloos en zo kwam Maurick in de handen van de kinderen van zijn halfbroer Mr. Christiaan Paulus van Beresteyn (1705-1758), die het kasteel vervolgens van hen kocht, omdat zij nog te jong waren. Ook hij was advocaat en trouwde net als zijn vader twee keer. Zijn tweede vrouw, Catharina Wilhelmina Bruhl (1723-1794), bleef na zijn dood op Maurick wonen. Toen zij stierf ging het kasteel over naar het vierde kind uit dit huwelijk, Mr. Gijsbert van Beresteyn (1749-1810), zeeofficier, schepen

---

⁴⁶ Beschreven door Johan Visscher, deurwaarder van de Raad van Brabant. Moes/Sluyterman (1912), p. 96; Van Oirschot (1981), pp. 21, 23.

en postmeester van 's-Hertogenbosch en maire van Vught. Zijn vijfde kind, Jhr. Jacob van Beresteyn (1778-1855), kanunnik van de Sint-Petruskerk te Vught en tevens burgemeester van Vught, erfde Maurick. Hij werd in 1825 in de Nederlandse adelstand verheven. Na de dood van zijn vader erfde Jhr. Gijsbert van Beresteyn (1804-1884), de zoon uit het eerste huwelijk, het kasteel. Hij was voorzitter van het Ridderschap van Noord-Brabant. Toen hij stierf werd Maurick publiekelijk verkocht.⁴⁷ De reden voor de verkoop van het kasteel was mogelijk het gebrek aan interesse bij de kinderen om op Maurick te wonen.

3.01. *Familiewapen van Van Beresteyn en Brouart op de noordgevel van Maurick.* H. Splinter (2016).

3.02. *Familiewapen van Van Beresteyn op de linker toegangspijler van Maurick.* H. Splinter (2016).

3.03. *Familiewapen van Bruhl op de rechter toegangspijler van Maurick.* H. Splinter (2016).

Het wapen van de familie Van Beresteyn is nog zichtbaar in de noordgevel van de toegangstoren in de vorm van een alliantiewapen (afb. 3.01). Op een donkergrijze sluitsteen van een blinde rondboog zijn twee schilden weergegeven onder een gouden kroon. Het linker schild heeft een gouden achtergrond en laat een zittende, donkergrijze varkensbeer zien.⁴⁸ Het tweede schild is rond en heeft een rode achtergrond met hierop een staande, gouden leeuw omringd door gouden stippen. Uit de kroon hangen twee rode touwen die eindigen in kwastjes. Het tweede schild verwijst naar Jacqueline Brouart. Op de toegangspoort van Maurick prijken twee soortgelijke wapenschilden (afb. 3.02, 3.03). Volgens Moes en Sluyterman verwijzen deze wapens naar Christiaan Paulus van Beresteyn en Catherina Wilhelmina Bruhl.⁴⁹ Wanneer de wapenschilden precies zijn geplaatst, is niet bekend.

⁴⁷ Donkers (1995), pp. 5-18; Moes/Sluyterman (1912), pp. 96-98. Ook de inboedel werd voor de verkoop van Maurick opgemaakt. De catalogus die hierbij is verschenen, bevindt zich nu in het BHIC (200 Van Lanschot, inv. nr. 553). Voor deze scriptie gaat het echter te ver om ook de inboedel van Maurick in kaart te brengen.

⁴⁸ Oorspronkelijk zit de varkensbeer in het wapen op een steen en representeert hiermee zowel "bere" als "steyn" uit de familienaam. Donkers (1955), p. 3.

⁴⁹ Moes/Sluyterman (1912), p. 7.

3.2. Een Kasteel in Oorlog

Op 18 oktober 1813 werd Napoleon Bonaparte (1769-1821) verslagen in de Slag bij Leipzig. Hierdoor waren zijn legers genoodzaakt zich terug te trekken naar Frankrijk. Een bondgenootschap van landen, waaronder Pruisen dreef de Franse troepen tussen 1813 en 1815 terug. In de decembermaand van 1813 ontmoetten de legers elkaar buiten 's-Hertogenbosch, dat nog in de handen was van de Fransen. Dit had korte, maar hevige gevechten als gevolg. Met behulp van de inwoners van de stad en de omliggende dorpjes, waaronder Vught, namen de Pruisen op 26 januari 1814 's-Hertogenbosch in.

In zijn dagboek doet Cornelius de Jong van Rodenburgh (1762-1838) onder andere verslag van het gevecht om 's-Hertogenbosch en vertelt hoe zijn familie en zijn burens op kasteel Maurick deze situatie hebben doorstaan. De Jong van Rodenburgh was een zeeofficier en trouwde op zijn laatste reis met Maria Magdalena Le Sueur (1772-1836), een zus van Cathérine Chirstine le Sueur (1778-1850), echtgenote van Jhr. Jacob van Beresteyn. De Jong van Rodenburgh en zijn gezin woonden tussen 1813 en 1814 op landgoed Voorburg te Vught, vlakbij kasteel Maurick, dat hierdoor evenals haar bewoners vaak in het dagboek wordt genoemd.⁵⁰ Het dagboek laat hierbij vooral zien dat Maurick ten opzichte van de omliggende huizen als sterke woning gold, zoals zal blijken uit het onderstaande.

Op 10 december 1813 bezochten De Jong van Rodenburgh en zijn vrouw en zijn oudste dochter Maurick na het horen van geruchten over het naderende leger.

“Men hoorde verder niets meer en ik toen weder op Maurick komende, vond de vrouwen nog zeer ontsteld en vooral bewogen met de ongelukkig stad alwaar men vreesde een bloedbad te zijn. De Heer van den Berg⁵¹ intusschen naar huis gegaan, om zijne vrouw, die maar sedert drie dagen bevallen is, gerust te stellen, bragt een blikke trommel mede, waarin zijn zilver en andere dingen van waarde geborgen waren, welke hij op Maurick in beter veiligheid dacht te zijn dan bij zich zelf op Muiswijk.”⁵²

Op 13 december vernam De Jong van Rodenburgh dat een aantal nabijgelegen landhuizen waren geplunderd en daarom stuurde hij zijn vrouw en oudste dochter naar Maurick waar zijn zwager en één van diens broers, aangeduid als majoor Van Beresteyn, bewapend het kasteel verdedigden. In januari vertelde De Jong van Rodenburgh vooral over de voorbereidingen op het belegeren van 's-Hertogenbosch. De nacht voor de belegering verbleef een groot deel van het Pruisische leger in Vught

---

⁵⁰ Donkers (1954), p. 3.

⁵¹ Johannes Rudolph van den Bergh (1789-1817), de eigenaar van het nabijgelegen Muiserick.

⁵² BHIC, C. de Jong van Rodenburgh, 'Dagboek van hetgeen te Vught en omstreken is voorgevallen van 10 december 1813 tot 30 januari 1814', inv.nr. 584, p. 5.

aan wie De Jong van Rodenburgh en Van Beresteyn onderdak moesten verlenen. Op Maurick verbleef de Pruisische Brigadier-Generaal Karl von Hobe (1765-1822):

“Intusschen had de overste Hobe, die het opperbevel over alles voerd en op Maurick zich bevond, ook reeds aan den Heer van Berestein gezegt, dat hij op aandrang van de burgerij gekomen was en nu zijn woord eenmaal gegeven hebbende, hij ook zijne belofte wilde houde, mits dat zij ook de hunne hielden en hem behulpzaam te zijn: dat hij ten dien einde den aanval zoude doen welke hij als zeer bezwaarlijk beschouwde, en daarom ook dadelijk te rug zoude trekken in gevalle de zaak niet spoedig beslist was.”⁵³

Het werd een zeer rumoerige nacht, waarin de Pruisen de stad innamen en de Fransen gevangen namen. Pas na de overwinning kwamen zijn vrouw en oudste dochter terug van Maurick.

3.3. Topografische Tekeningen en Reisverslagen

In de achttiende eeuw leefde de belangstelling voor topografische tekenkunst erg op. Rijke geïnteresseerden kregen steeds meer interesse in de eigen omgeving en geschiedenis, waarbij deze vorm van documenteren een goede manier was om aan de groeiende behoefte aan topografische kennis te voldoen. Vooral in Noord-Holland trokken veel tekenaars rond, maar ook in de andere provincies, waaronder Brabant, is de omgeving vaak op papier vastgelegd. Topografische tekeningen werden in deze tijd, net als onder andere schilderijen, munten, kostbare materialen en boeken, veel verzameld en bewaard in atlanten, die iedere verzamelaar zelf samenstelde. Door de beginnende verzamelwoede deden de accuraatheid en kwaliteit van de tekeningen soms echter onder voor de kwantiteit van de stukken en op deze manier werd het maken van inaccuraat afbeeldingen gestimuleerd.⁵⁴ Toch betekent dit niet dat alle topografische tekeningen wantrouwend moeten worden bekeken. Het werk van iedere topografische tekenaar moet individueel worden beoordeeld op de mate van accuraatheid.

Tussen het tweede kwart van de achttiende eeuw en het midden van de negentiende eeuw werd Maurick minimaal tien keer afgebeeld door zowel professionele als amateuristische tekenaars. Hierbij werd het kasteel vrijwel altijd vanuit het zuidwesten geschetst, waardoor een goed beeld is ontstaan van de zuidelijke en westelijke gevels; over de andere gevels is daarentegen vrijwel niks bekend.

---

⁵³ BHIC, inv.nr. 584, pp. 204-205.

⁵⁴ Klapwijk (1982), pp. 28-29; Kooijmans (1997), pp. 20-21, 23.

Naast rondreizende tekenaars waren ook anderen op pad, die hun reizen niet in beeld maar in tekst vastlegden in persoonlijke journalen of hun verhalen bundelden en publiceerden. Door deze reisverslagen ontstaat er een nog duidelijker beeld van de ervaringen die de reizigers toen opdeden en de bezienswaardigheden die zij tegenkwamen. Ook Maurick wordt enkele keren vermeld in zulke verslagen.

Drie tekenaars die Vught hebben bezocht en kasteel Maurick hebben bekeken, zijn Cornelis Pronk (1691-1759), Abraham de Haen (1707-1748) en Andries Schoemaker (1660-1735). De leermeesters van Pronk waren achtereenvolgens schilder en tekenmeester Jan van Houten (1679-1713) en portretschilder Arnold Boonen (1669-1729). Als gevolg van deze voorbeelden profileerde Pronk zich aanvankelijk als portretschilder en maakte hij geregeld kopieën van bekende werken en oude meesters. Pas later toen hij halverwege de jaren twintig van de achttiende eeuw de tekenleraar werd van Abraham de Haen, richtte hij zich op de topografische tekenkunst. Bert Gerlagh schrijft in zijn werk *Pronk met Pen en Penseel*, over het leven van Pronk, over de mogelijkheid dat De Haen Pronk heeft aangezet tot de topografische tekenkunst, omdat De Haen zich hier al voor hun ontmoeting mee bezighield en Pronk hierna pas topografische werken begon te maken.⁵⁵ Pronk staat tegenwoordig met zijn topografische tekeningen bekend als een zeer betrouwbare tekenaar met oog voor detail.⁵⁶

Abraham de Haen was tekenaar en fervent dichter. De hechte vriendschap die tussen hem en Pronk was ontstaan, is terug te lezen in verscheidene gedichten die De Haen voor Pronk heeft geschreven. De Haen is bij topografisch kunstenaar en prentenhandelaar Abraham Rademaker (1675-1735) in aanraking gekomen met de topografische tekenkunst en leerde van hem het perspectief te beheersen. Voordat hij in de leer ging bij Pronk, maakte De Haen zijn topografische tekeningen naar dezelfde maatstaven als Rademaker, die zijn tekeningen zelden signeerde en soms niet naar het leven tekende, maar oude voorbeelden kopieerde zonder dit expliciet te vermelden. Als leerling van Pronk werkte De Haen echter al snel in eenzelfde stijl als zijn leermeester en werden zijn tekeningen veel betrouwbaarder. Vanaf deze tijd ondertekende hij tevens al zijn werk met 'A. de Haen ad viv: del:'.⁵⁷

Andries Schoemaker was in tegenstelling tot Pronk en De Haen geen tekenaar of schilder, maar textielhandelaar van beroep. Schoemaker was daarnaast echter wel een amateurhistoricus en oudheidkundige, waarbij hij vooral geïnteresseerd was in de Nederlandse geschiedenis en gespecialiseerd was in munten en penningen. Hij had een groot netwerk van oudheidkundigen, schrijvers, dichters en tekenaars om zich heen, waaronder ook Pronk en De Haen. Vanaf 1725 maakte Schoemaker reizen door verscheidene provincies, waarbij hij de monumenten die hij van tevoren

---

⁵⁵ Gerlagh (1997), pp. 35, 37-40, 44-46, 51.

⁵⁶ Klapwijk (1982), p. 31.

⁵⁷ Gerlagh/Kasteleyn/Otten (1997), pp. 153, 156; Klapwijk (1982), p 31.

bestudeerd had, vastlegde in tekeningen en beschrijvingen. Deze bundelde hij samen met de afbeeldingen van eventuele stads- of familiewapens tot meerdere geschriften die per provincie werden ingedeeld.⁵⁸ Veel gegevens over de dorpen en steden in zijn teksten verzamelde Schoemaker zelf, maar hij gebruikte ook reisverslagen van andere reizigers of geschiedkundige beschrijvingen waarnaar hij in zijn teksten verwees. Hij maakte soms zijn eigen topografische tekeningen, maar kopieerde ook geregeld tekeningen van tekenaars, waaronder Pronk en De Haen. Zijn tekeningen zijn vrij rudimentair en grof en de betrouwbaarheid hangt meestal af van de tekenaar die hij kopieert. Gelukkig gaf hij altijd aan wie de oorspronkelijke tekenaar was.⁵⁹

3.04. (waarschijnlijk) C. Pronk, *Maurick jr. Beresteins huis te Vucht*, 1729/1730. Potlood en pen in bruin 128 x 207 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, RP-T-1918-230A-20(R).

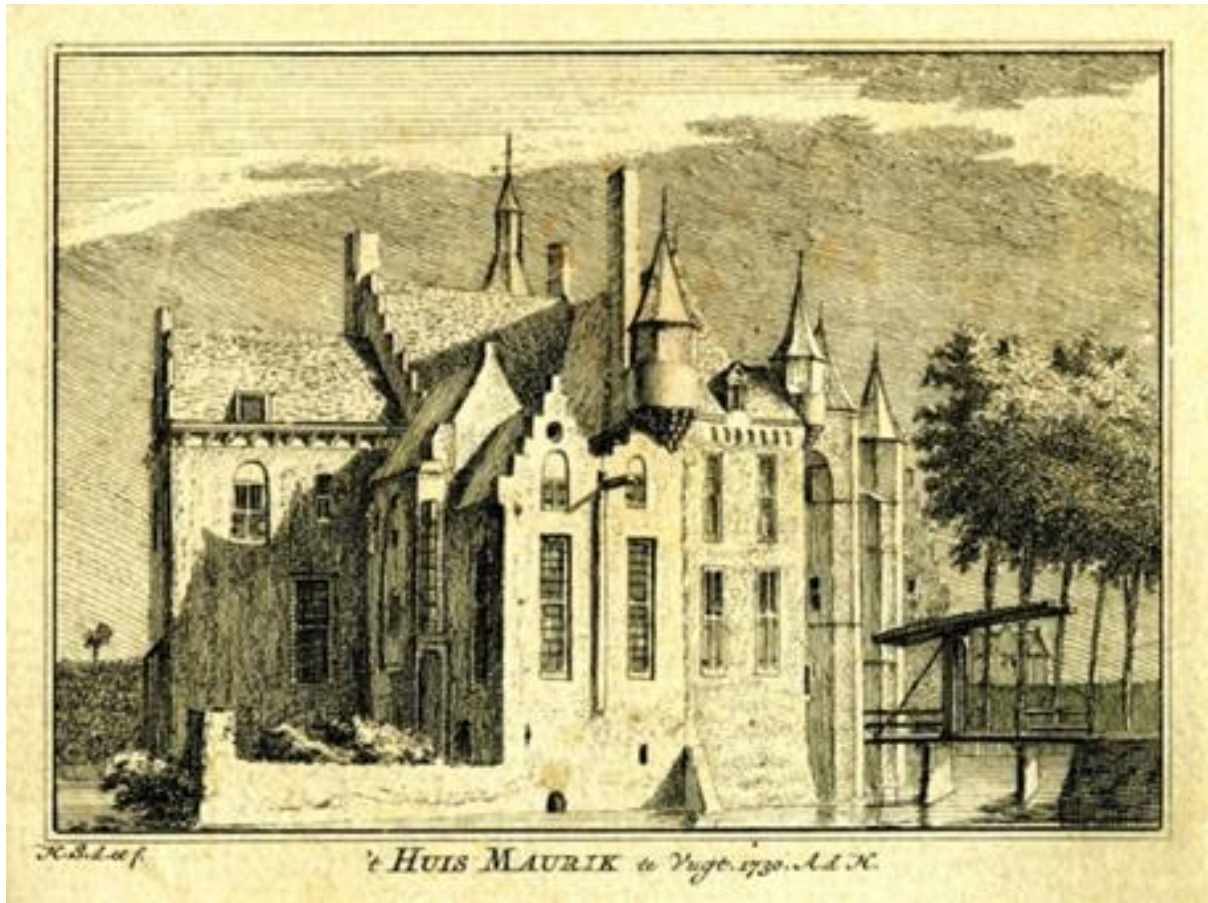
In 1729 reisden Pronk, De Haen en Schoemaker samen door Zuid-Holland en Brabant, waarbij Schoemaker aan zijn topografisch-historisch manuscript werkte.⁶⁰ Waarschijnlijk maakte Pronk op deze reis in een schetsboek een tekening van kasteel Maurick (afb. 3.04). Het kasteel wordt hier vanuit het zuidwesten afgebeeld, waarbij de nadruk komt te liggen op de ommuurde patio. Achter de ophaalbrug en een rij bomen is de omtrek van kasteel Oud-Herlaer te zien.

⁵⁸ Otten (1997), pp. 109-111.

⁵⁹ Klapwijk (1982), pp. 32-33; Otten (1997), pp. 112-113.

⁶⁰ Gerlagh (1997), p. 54.

Hendrik Spilman (1721-1784) maakte een ets naar deze tekening, die hij zoals gebruikelijk heeft ondertekend met 'H.S. d. et f.': Hendrik Spilman designat et fecit. (afb. 3.05). Hij was leerling van De Haen, en zowel topografisch tekenaar als etser. Spilman etste veel tekeningen van zijn leermeester, waarvan enkele samen in publicaties werden gebundeld.⁶¹ De titel van de ets *'t Huis Maurick te Vught 1730 A.d.H.* verwijst naar alle waarschijnlijkheid naar het jaartal waarin de tekening en niet de ets is vervaardigd, daar Spilman in 1730 slechts negen jaar oud was.⁶²

3.05. H. Spilman naar een tekening van Cornelis Pronk, *'t Huis Maurick te Vught 1730 A.d.H.*, ±1760. Ets 67 x 97 mm. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, nr. 704301.

⁶¹ Gerlach/Kasteleyn/Otten (1997), p. 166.

⁶² Pronk en De Haen tekenden zelfs zo nu en dan in hetzelfde schetsboek. Deze schetsen werden zelden ondertekend en door de op elkaar lijkende stijlen van de tekenaars is het moeilijk te zeggen welke schets bij welke tekenaar behoort. Dit geldt ook voor de tekening van Maurick. Gerlagh vermeldt dat de schetsen die Pronk tijdens de reis van 1729 maakte door De Haen werden uitgewerkt. Dit zou kunnen verklaren waarom op deze ets, gemaakt naar de schets van Pronk, wordt verwezen naar De Haen en niet naar Pronk. De tekening uit het schetsboek zal in het vervolg van deze scriptie om verwarring te voorkomen worden aangeduid als van Pronk. Gerlagh (1997), p. 54; Klapwijk (1982), p. 31.

Schoemaker verzamelde op de reis door Brabant informatie over Vught en haar monumenten, waar hij later een verhaal over schreef in zijn atlas. In de tekst weidde hij vooral uit over de twee kerken van Vught, de St.-Lambertuskerk en de St.-Petruskerk, maar Maurick wordt ook kort genoemd. De tekst is met drie aquarellen verlicht. Twee van deze tekeningen, genaamd 'het dorp: of toorn te Vucht' en 'Huys te Vucht', hebben in hun onderschrift de aanduiding 'DE HAAN' en 'Anno 1729'. De derde afbeelding met de naam 'Het dorp Vucht' wordt aangeduid met 'A. de Haan' en 'Anno 1732'. 'Huys te Vucht' laat kasteel Maurick zien vanuit het westen, waarbij vooral de westelijke gevel en de noordelijke ingangstoren benadrukt worden (afb. 3.06). Het groen van de tuin, het water en de dijk omgeven het kasteel.

3.06. A. Schoemaker, *Huis te Vucht*, 1732-1735. Aquarel. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, V 96 / 411.11 LAMB (3).

Zoals Schoemaker in de onderschriften heeft aangegeven zijn de aquarellen hoogstwaarschijnlijk gekopieerd naar de originele tekeningen gemaakt door De Haen. Een gewassen tekening die sterk overeenkomt met de aquarel van Schoemaker heeft als titel 'Hr Beeresteyns Huis te Vught' (afb. 3.07).⁶³

3.07. (waarschijnlijk) A. de Haen, Jr. *Beresteyns huis te Vught*, ±1729. Pen en penseel in grijs en zwart. 105 x 165 mm. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, V 96 / 820.11 Muis (1).

Een derde afbeelding is een uitgewerkte tekening met vrijwel hetzelfde onderwerp met als onderschrift 'A. de Haen ad viv. del' en 'Het huis van Jonkr Beerestein tot Vught 1730' (afb. 3.08).

⁶³ Links onder de tekening staat geschreven 'de Jong v. Rodenburgh f.'. De familie De Jong van Rodenburgh stond door verschillende huwelijken dichtbij de familie Van Beresteyn en zou dus bekend kunnen zijn met een eventuele originele afbeelding. Het is echter niet bekend of er iemand van de familie tekende. Rechts onder staat 'waarschijnlijk omstreeks 1700. De originele tekening van Pronk is eigendom van den H. v. Lanschot te 's-Hertogenbosch'. Deze tekst is er pas aan toegevoegd nadat het kasteel is overgegaan op de familie Van Lanschot aan het eind van de negentiende eeuw. Het handschrift van beide onderschriften lijkt sterk op elkaar en het is hierdoor aannemelijk dat de toeschrijving van De Jong van Rodenburg als vervaardiger ook pas aan het eind van de negentiende eeuw is toegevoegd. Er kunnen echter een aantal vraagtekens worden gezet bij de inhoud van het rechter onderschrift. Het jaartal 1700 is onjuist, want de tekening is minimaal negenentwintig jaar later gemaakt op de reis van Pronk door Brabant. In het bijschrift van de gewassen tekening staat Pronk als maker vermeld, maar het is aannemelijker dat de originele tekening door De Haen is vervaardigd. Deze aanname wordt aan de ene kant ondersteund door de onderschriften bij het werk van Schoemaker en aan de andere kant door de uitgewerkte tekening door De Haen.

3.08. A. de Haen, *Het Huis van Jonkr Beerestein tot Vucht*, 1730. Fotoreproductie naar tekening met pen in grijs, 96 x 153 mm. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, V 96 / 820.11 Muis (4).

Hoewel de rechterkant van de afbeelding afwijkt van de gewassen tekening en romantischer is afgebeeld, zijn het huis en de omliggende tuin bijna identiek aan de twee vorige afbeeldingen. Het zou goed kunnen dat dit een uitgewerkte variant is van de voorgaande tekening, die dan als voorlopende schets heeft gediend.

Rond de tijd van Pronk, De Haen en Schoemaker werd Maurick ook door een vierde, niet bekende tekenaar geschetst (afb. 3.09). Deze gewassen tekening laat het kasteel vanuit het zuidwesten zien. Op deze afbeelding vallen vooral de verschillende hoogtes van de daken en dakranden, de verscheidene vormen topgevels, de grootte en vorm van de vensters en de vele torens en schoorstenen op die het dynamische silhouet van Maurick benadrukken. Tussen de bomen en achter de ophaalbrug, waarop twee figuren zijn afgebeeld, is evenals bij de tekening van Pronk Oud-Herlaer zichtbaar. Naast de maker is ook de precieze tijd van vervaardiging onbekend, maar door het aanzicht van het kasteel is aan te nemen dat de tekening in dezelfde tijd is gemaakt als de voorgaande afbeeldingen. Ondanks de tekensvaardigheden van de tekenaar, die op een meer grillige manier tekende dan Pronk of De Haen, lijkt het op het eerste gezicht een betrouwbare tekening met veel detail. In de bespreking van de verschillende verbouwingen in paragraaf 3.5. zullen de topografische tekeningen verder geanalyseerd en met elkaar vergeleken worden.

3.09. Anoniem, *Huis Maurik bij Vucht*, 1750-1800. Pen in zwart, grijs gewassen, 118 x 127 mm. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. TH-395.

Een eeuw na de vervaardiging van de voorgaande tekeningen en aquarellen, legde een tweede groep reizigers Maurick vast, waarbij het aanzicht van het kasteel sterk lijkt te zijn veranderd. Jonkheer Daniël Théodore Gevers van Endegeest (1793-1877) schilderde in 1831 een aquarel van Maurick waarbij het kasteel vanuit het westen te zien is achter de kromming van het water en de dijk (afb. 3.10). Tussen 1830 en 1832 nam Gevers van Endegeest als kapitein en bevelhebber van de Haagse schutterij deel aan de Tiendaagse Veldtocht om in naam van koning Willem I de Belgische opstand te onderdrukken. In zijn vrije tijd vervaardigde hij tijdens deze tocht topografische tekeningen van al dat zij tegenkwamen.⁶⁴ Sommige tekeningen werkte hij uit in aquarellen en deze tekeningen en aquarellen werden later gebundeld als *Herinneringen van de Haagsche Schutterij te Velde*. De aquarel van kasteel Maurick maakt ook deel uit van deze bundel en wordt hierin onder nummer 21 beschreven als 'Het Huis te Muizerik van den Heer Berestein, aan den dijk bij de Donge te Vucht april 1831'.⁶⁵ Gevers van Endegeest maakte zijn schetsen als een vorm van tijdverdrijf en hij deed dit uit eigen interesse. Hierdoor is het waarschijnlijk dat het gros van de inhoud van zijn tekeningen betrouwbaar is, maar niet elk detail zonder meer als waar kan worden beschouwd.

⁶⁴ Blok/Molhuysen (1914), pp. 464-466; <http://www.dodenakkers.nl/beroemd/politiek/115-gevers.html> [28-06-16].

⁶⁵ http://collectie.atlasvanstolk.nl/data_nl.asp?startc=1&q0=32243&subj=15&bron=collform [28-06-16].

3.10. D.T. Gevers van Endegeest, *Het Huis te Muizerik van den Heer Berestein, aan den dijk bij de Donge te Vucht*, 1831. Pen in zwart, gekleurd aquarel. Atlas van Stolck, Rotterdam, inv. nr. 41931.

De aquarel is gekopieerd door Benedictesse Paula Sloet tot Everlo (afb. 3.11). Hoewel identiek aan het origineel is deze schildering toch van mindere kwaliteit dan de aquarel van Gevers van Endegeest.

3.11. P. Sloet tot Everlo naar D. T. Gevers van Endegeest, *Het Huis te Muizerik van den Heer Berestein, aan den dijk bij de Donge te Vucht*, na 1831. Gekleurd aquarel, 123 x 161 mm. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, V 96 / 820.11 Muis (3).

Bijna een decennium later, rond 1840, tekende Johannes Franciscus Christ (1790-1845) kasteel Maurick vanuit het zuidwesten in een landschap van weiland en water (afb. 3.12). Op het kasteleiland bevinden zich ook een aantal figuren. Op jonge leeftijd leerde Christ tekenen en schilderen van Jacobus van Eynden. Hij ontwikkelde zich vooral als landschapsschilder, maar maakte ook topografische tekeningen.⁶⁶ Veel van de tekeningen van Christ werden geëetst door de lithograaf Paul Lauters (1806-1875) en uitgegeven door de Bossche Christian August Vieweg (?-1783).⁶⁷ Ook de tekening van Maurick is als een litho afgedrukt; de oorspronkelijke tekening is niet bekend. Naast de litho is in de bundel een kleine tekst geschreven over Maurick, die zich vooral concentreert op de historische kant van het kasteel met Maarten van Rossum en prins Maurits. Het topografische werk van Christ is niet geheel betrouwbaar. Zijn tekeningen in de litho's van Lauters zijn duidelijk gebaseerd op de realiteit, maar zij zijn zeer gestileerd en hebben een idyllisch uiterlijk. Christ gaf zijn gebouwen een strakke uitstraling en hij verbloemde alle oneffenheden en karakteristieke details. Alle vensters van Maurick zijn bijvoorbeeld even groot en de steunbeer is geheel glad getrokken.

3.12. P. Lauters naar een tekening van J.F. Christ, *Maurick*, 1841-1846. Litho, 178 × 241 mm. Rijksmuseum, Amsterdam, RP-P-OB-81.204A.

⁶⁶ Scheen (1981), p. 93.

⁶⁷ Op de Litho worden zij vermeld als 'P. Lauters Lith:' en 'C: A: Vieweg Excud:'.

Hendrik Johannes 'Henri' Knip (1819-1897/1911) vervaardigde rond 1850 een gouache met als onderwerp kasteel Maurick (afb. 3.13). Knip werd geboren in een schildersfamilie, waar ook zijn opa, Nicolaas Frederik Knip (1741-1808), zijn oom, Josephus Augustus Knip (1777-1847), en zijn nichtje Henriëtte Ronner-Knip (1821-1909) toe behoren. Henri Knip leerde al vroeg schilderen van zijn vader, Mattheus Derk Knip (1785-1845), en zij richtten zich vooral op landschapsschilderkunst.⁶⁸ In 1857 schreef Christiaan Kramm het volgende over het werk van Knip: "Voegt men daarbij de losheid van compositie, de juistheid van tekening en bevallige stoffering, waardoor zich zijn werk onderscheidt, dan kan het ook geen verwondering wekken, dat ze zoo algemeen gezocht zijn, en dat zooveel eigenaars van buitenplaatsen, sloten en kasteelen, zich van zijn penseel bediend hebben, om, vóórdat de tand des tijds die gebouwen sloop, ze aan de vergetelheid te ontrukken."⁶⁹ Hieruit is af te leiden dat Knip een geliefd kunstenaar was onder de eigenaren van landgoederen, die hun bezit in het mooie landschap wilden laten vereeuwigen. Zijn werk bevat veel details en is over het algemeen vrij betrouwbaar. Knip beeldde kasteel Maurick af vanuit het zuidoosten, waarbij de nadruk ligt op de zuidelijke voorgevel en de toegangsbrug. Het kasteel wordt omringd door water en bomen, en een man en zijn hond staan op de brug.

3.13. H. Knip, *Kasteel Maurick te Vught*, ±1850. Gouache, 270 x 360 mm. Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch.

⁶⁸ Kuyvenhoven/Peeters/Vermet (1988), pp. 20-25, 36-42.

⁶⁹ Kramm (1857), p. 881.

Een vierde tekening van deze fase van Maurick werd gemaakt door Pieter Adrianus Schipperus (1840-1929). Hij was een handelaar, maar leerde zichzelf in zijn vrije tijd tekenen, etsen en schilderen.⁷⁰ Hij werd vooral bekend door zijn samenwerking met Jacobus Craandijk (1834-1912). Craandijk was een doopsgezinde predikant met een grote interesse voor geschiedenis en wandelen.⁷¹ Hij maakte veel wandelingen door Nederland, waarvan hij verslagen maakte. Tussen 1875 en 1884 werden deze verslagen samengevoegd in een zevendelige serie genaamd *Wandelingen door Nederland met pen en potlood*.⁷² Voorafgaand aan zijn reis verdiepte Craandijk zich in de plaatselijke bezienswaardigheden en hun geschiedenis door middel van atlassen, gidsen, archieven en geschiedenisboeken. Ook correspondeerde hij met plaatselijke bewoners en deskundigen. Op enkele reizen vergezelde Schipperus Craandijk tijdens zijn wandelingen en illustreerde hij diens verhalen door middel van litho's die samen met de tekst werden gebundeld. Schipperus maakte zijn werk aan de hand van zijn eigen schetsen of – wanneer hij Craandijk niet vergezelde – aan de hand van tekeningen van Craandijk zelf of die van anderen.⁷³

Het zesde deel van deze reeks werd in 1882 uitgegeven. In het derde hoofdstuk, genaamd *Te Vught en naar Boxtel*, beschreef Craandijk de reis, die hij tussen 1880 en 1881 door Noord-Brabant maakte.⁷⁴ Op pagina 161 staan twee litho's van Schipperus met op de bovenste, genaamd 'Vucht', een straatbeeld van het dorpje met op de achtergrond de toren van de Sint-Lambertuskerk en op de onderste, met de titel 'Kasteel Maurik', het kasteel vanuit het zuidwesten, waarbij vooral de zuidelijke gevel wordt benadrukt (afb. 3.14). Maurick is van dichtbij getekend, waardoor de westelijke vleugel voor een groot deel door het papier wordt afgesneden. De poorttorens en oostelijke vleugel zijn in de schaduw gehuld en op de lange ophaalbrug bevindt zich een figuur die uitkijkt over het water dat het kasteel omringt. Schipperus vervaardigde zijn tekeningen met veel oog voor detail en hij beeldde zijn onderwerpen af zonder deze te idealiseren.

Craandijk beschrijft Vught als een fraai en aanzienlijk dorp met veel buitenplaatsen. Na de beschrijving van de kerken en enkele herenhuizen vertelt hij over Maurick. Hij merkt op dat het kasteel, net als Muiserick en de nabijgelegen kerk en klooster, geel zijn aangestroken: "Geel schijnt hier een gezochte kleur."⁷⁵

---

⁷⁰ Algemeen Handelsblad (1929), p. 10; Scheen (1981), p. 461.

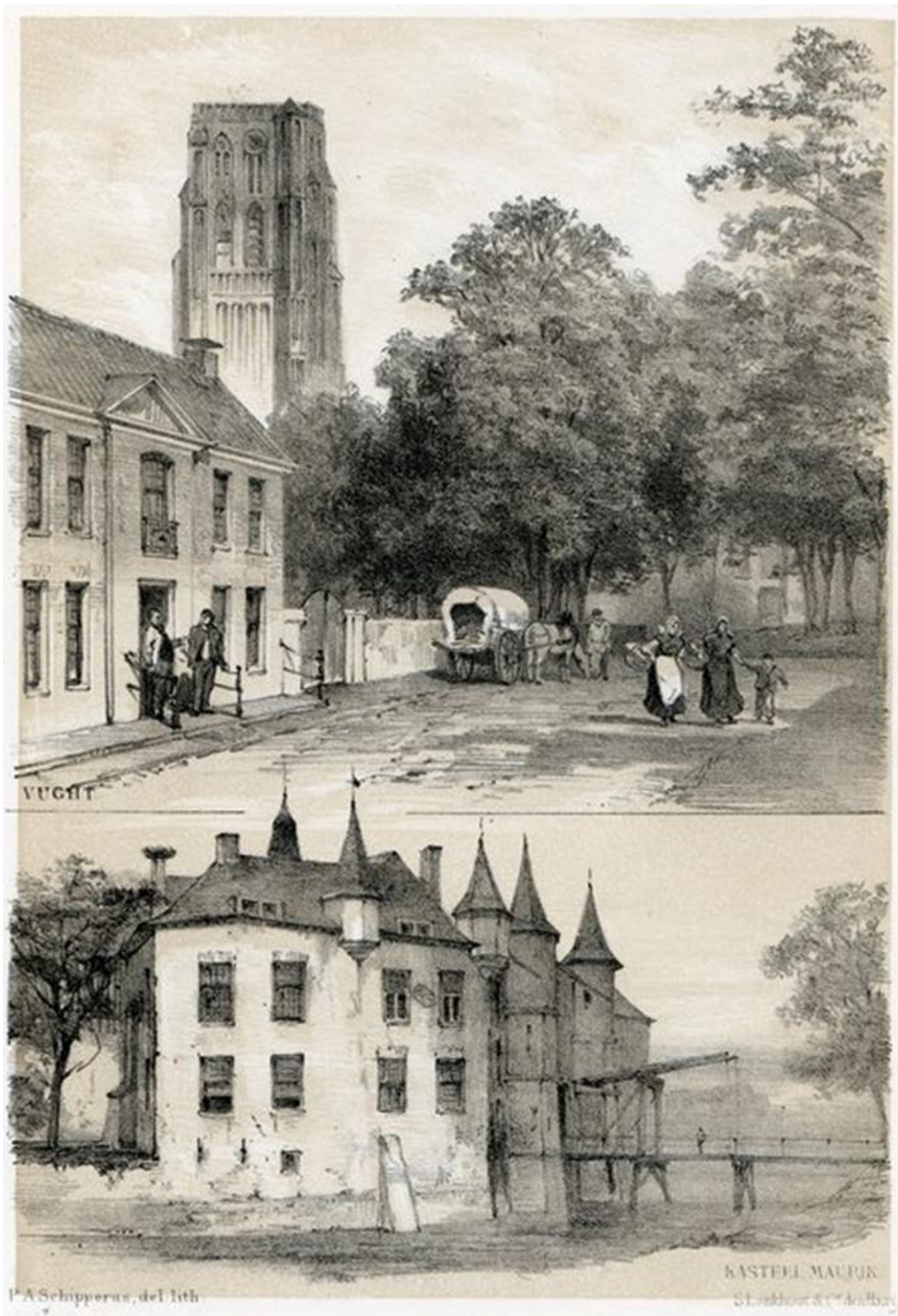
⁷¹ <http://historischetopografie.nl/craandijk/auteur.htm> [09-08-16].

⁷² De volledige titel van de reeks is *Wandelingen door Nederland met pen en potlood door J. Craandijk, Pred. bij de Doopsgezinde Gem. te Rotterdam en P.A. Schipperus, Kunstschilder alhier*.

⁷³ <http://historischetopografie.nl/craandijk/auteur.htm> [09-08-16].

⁷⁴ Craandijk vermeldt in het hoofdstuk "den voor Brabant zoo noodlottigen winter van 1880/81". Craandijk (1882), p. 166.

⁷⁵ Craandijk (1882), p. 166.

3.14. P. A. Schipperus, *Vught en Kasteel Maurick*, 1882. Getinte litho, 205 x 140 mm. Brabants Historisch Informatie Centrum, 's-Hertogenbosch, inv. nr. 622.

Hij noemt Maurick de belangrijkste bezienswaardigheid van de omgeving en hoopt het kasteel te kunnen bezoeken. Jhr. Gijsbert van Beresteyn is echter ziek en de reizigers worden verzocht later terug te keren. Craandijk beschrijft daarom alleen de buitenkant van het kasteel dat hij als merkwaardig en vol bijzonderheden bestempelt:

“t Is een gebouw van twee verdiepingen boven de kelders, vier ramen breed, met twee hangtorentjes. In den gevel is een wapen gemetseld, vertoonende een roode ster op zilver, het wapen der familie Heym, aan wie het slot tot het tweede jaar der 17de eeuw behoorde. Achter het hoofdgebouw, naar den kant van het dorp, springt een vleugel uit en op den daardoor gevormden hoek, met gemetselde, uit de gracht oprijzende wallen, wast een boom, die des zomers zijn schaduw op de oude muren werpt. Boven het dak verheft zich de spits van een' toren en een ooijevaarsnest kroont een' hoogen trapgevel. Aan de andere zijde ligt de poort met haar ophaalbrug, tusschen twee torens, waaraan een zijgebouw zich aansluit. Van den dijk zagen wij den ruimen slottuin, met hoog geboomte en de lange stallingen achter het huis en daartegenover ligt een uitgestrekt bosch en een weide, thans door het water ontoegankelijk. Ook het slot met zijn' tuin is des winters een eiland. De Dommel, die op korten afstand door de velden stroomt, is voor 't oogenblik niet meer te onderscheiden.”⁷⁶

Bij terugkeer worden zij rondgeleid door de zwager van Van Beresteyn, gepensioneerd kolonel Cornelius Marius de Jong van Rodenburgh (1816-1899), zoon van Cornelius de Jong van Rodenburgh, schrijver van het eerder aangehaalde dagboek. Craandijk gaat verder met zijn beschrijving en definieert ook de locatie van een aantal vertrekken, waaronder de vestibule, biljartkamer en eetkamer en de verschillende portretten en schilderijen die daar hangen. Daarnaast vertelt hij over de merkwaardige opbouw van het kasteel en de sporen waaraan de verschillende constructies zijn te herkennen. Vervolgens weidt Craandijk uit over de sociale geschiedenis van Maurick en vertelt een tweetal anekdotes.⁷⁷

Ten tijde van Gevers van Endegeest, Christ, Knip en Schipperus werd Maurick tenslotte nogmaals afgebeeld op een topografische tekening genaamd ‘Maurick te Vught’ (afb. 3.15). De maker en datum van de tekening zijn onbekend, maar uit het aanzicht kan worden herleid dat de tekening in diezelfde tijd gemaakt moet zijn. Naast het kasteel, dat vanuit het westen te zien is, en het omliggende water worden ook de oprijlaan met het toegangshek en de poortwachterswoning weergegeven.

---

⁷⁶ Craandijk (1882), p. 168.

⁷⁷ Craandijk (1882), pp. 156-171.

Bovendien is vanachter de westelijke vleugel van Maurick de noordoostelijke vleugel zichtbaar. Rechts van de tekening bevindt zich een Franse tekst, die door de tekenaar zelf lijkt te zijn toegevoegd, met aanwijzingen over de kleuren van de bomen en een verwijzing naar de hond die blaft naar twee zwanen in het water. Dit zouden aanwijzingen kunnen zijn voor een uitgewerkte versie. Deze tekening laat Maurick met vooral veel detail voor de omgeving zien. Dit suggereert eenzelfde aandacht voor het huis, maar zoals bij de verdere analyse en vergelijking zal blijken, kloppen waarschijnlijk niet alle afgebeelde elementen.

3.15. Anoniem, *Maurick te Vught*, 1830-1850. Potlood in zwart, 134 x 197 mm. Topografisch-Historische Atlas in de Brabant-Collectie, Tilburg, V 96 / 820.11 Muis (2).

3.4. De Bouwkundige Tekeningen van Adolph Mulder

In 1883, een jaar voordat Maurick door de familie Van Beresteyn werd verkocht, stelde zij Adolph Joannes Mathias Mulder (1856-1936) aan om het kasteel volledig op te meten en bouwkundige tekeningen te maken. Mulder werd geboren in 's-Hertogenbosch als oudste zoon van een meubelmaker in het atelier van Stephen Louis Veneman (1812-1888). Aan de Koninklijke School voor

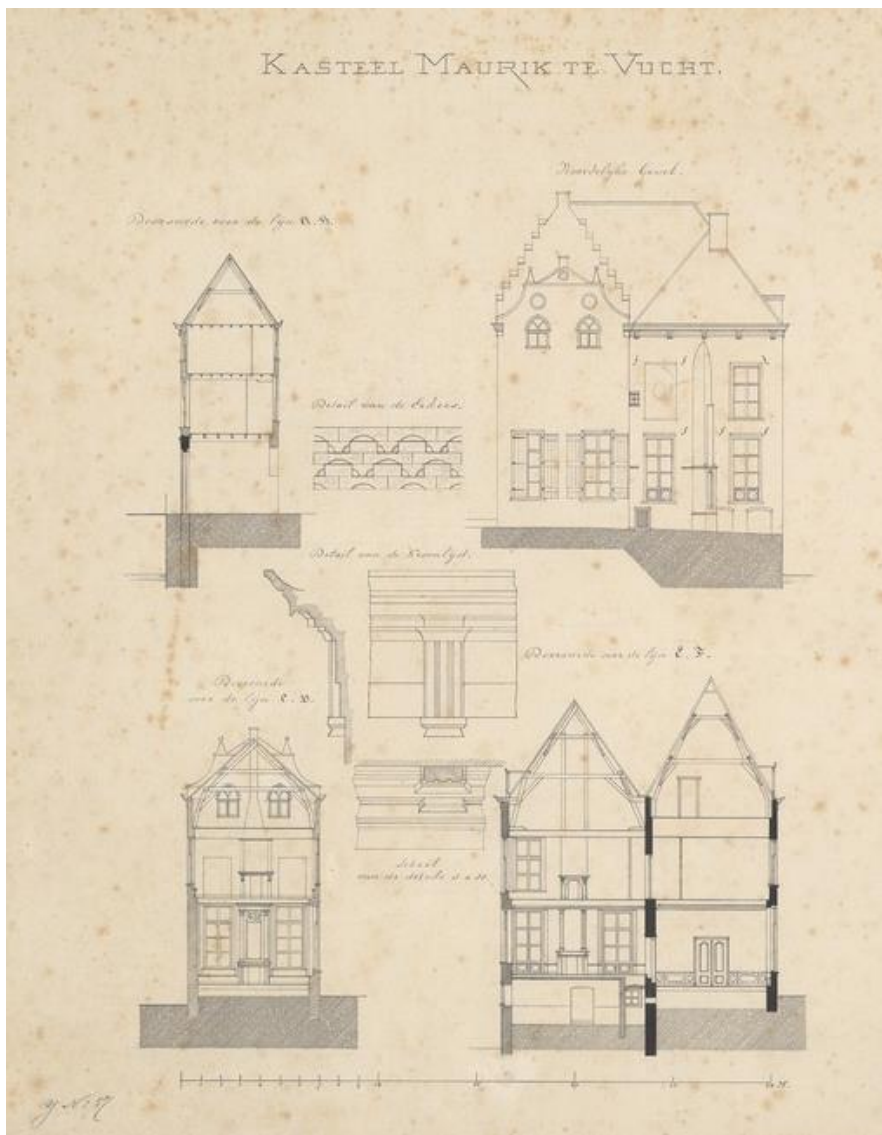
Nuttige en Beeldende Kunst leerde hij tekenen en bouwkunde. Mulder was tijdens het opmeten van Maurick in dienst bij de afdeling Kunsten en Wetenschappen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, waar hij veel met Victor de Stuers (1843-1916) en Pierre Cuypers (1827-1921) in aanraking kwam. Hij wordt als specialist beschouwd van het opmeten en inventariseren van monumentale gebouwen.⁷⁸ Samen met het bewaarde schetsboek met de metingen geven de bouwkundige tekeningen een uiterst betrouwbaar beeld van Maurick in 1883. Mulder maakte hen immers naar aanleiding van een bouwkundige opdracht en niet voor persoonlijke of artistieke doeleinden.

3.16. A.J.M. Mulder, *Bouwkundige tekening van kasteel Maurick te Vught* (opstand van de noord- en zuidgevel), 1884. Inkt op papier. Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed obj.nr. BT-022135.

⁷⁸ Stades-Vischer (1996), p. 230.

Mulders schetsboek toont plattegronden, profielen, doorsnedes, opstanden en uitvergroete details van Maurick, aangevuld met afmetingen, kleuraanduidingen en andere aantekeningen. Op basis van deze schetsen zijn vier bladen met uitgewerkte tekeningen gemaakt: de eerste met een opstand van de noord- en zuidkant (afb. 3.16), de tweede met de plattegronden van de begane grond en de verdieping (detail afb. 0.02), een derde met de plattegronden van de kelder- en zolderverdieping en de vierde met een opstand van de westelijke gevel met tevens een aantal doorsnedes en uitvergroete details (afb. 3.17). Hoewel de opstanden van de noord- en zuidkant in de uitgewerkte tekeningen met bakstenen muren worden weergegeven, waren zij ten tijde van Mulder nog steeds geel gestuukt, wat ook door Mulder wordt vermeld in één van zijn aantekeningen.

3.17. A.J.M. Mulder, *Bouwkundige tekening van kasteel Maurick te Vught* (opstand van de westgevels), 1884. Inkt op papier. Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, obj.nr. BT-022136.

3.5. Bronbespreking

Uit de besproken visuele bronnen en beschrijvingen van het kasteel blijkt dat het uiterlijk van Maurick tijdens de periode Van Beresteyn drie fases van duidelijke veranderingen onderging, die in de literatuur over Maurick niet ter sprake komen. Van Oirschot en Olde Meierink vermelden slechts de gele pleisterlaag die volgens hen ergens in de negentiende eeuw het uiterlijk van het kasteel bepaalde.⁷⁹

3.5.1. De Eerste Verandering

Een vergelijking tussen de tekeningen van Pronk en De Haen uit 1729 en die van Van Beerstraten uit het midden van de zeventiende eeuw, maakt direct twee verschillen zichtbaar: de gotische toren is gehalveerd en de uitbouw boven de gracht is verwijderd. De basis van de oude toren, de nis met spitsboog en de steunbeer werden wel behouden, maar een zadeldak heeft de verwijderde helft van de toren vervangen. In de huidige gevel is er nog steeds een lijn in het baksteenwerk waarneembaar tot waar de toren is afgebroken, waarbij de gevel boven deze lijn lichtelijk naar achteren helt. Waarom de toren is gehalveerd valt niet met zekerheid te zeggen, maar het zou kunnen dat de toren door achterstallig onderhoud ten tijde van de verarmde familie Heym onstabiel was geworden. Het is daardoor waarschijnlijk dat de verbouwing in opdracht van één van de eerste bewoners van de familie Van Beresteyn, Jacqueline Brouart of Thomas van Beresteyn, is uitgevoerd. Achter de verwijderde uitbouw boven de gracht werd een klein venster zichtbaar, dat waarschijnlijk gelijk is dichtgemetseld; in de huidige zuidgevel is nog een blinde rondboog te zien, maar het venster wordt op geen van de achttiende-eeuwse tekeningen weergegeven (afb. 3.18).

Daarnaast zijn er minder opvallende verschillen. De dakkapel op het dak van de westelijke vleugel is zijn dak verloren en de dakkapel tussen de twee arkeltorens is op de tekening van Pronk anders bekroond dan bij Van Beerstraten. Op de RCE-tekening lijkt deze dakkapel echter niet veel veranderd, dus de variatie zou het gevolg kunnen zijn van slordigheden. Ook het dak tussen de twee arkeltorens wordt door de tekenaars verschillend weergegeven. In de tekening van Van Beerstraten lijkt het onderste segment van de twee toegangstorens naar voren te springen, als extra verdedigend element. In alle latere afbeeldingen is deze verbreding niet meer te zien en aan de huidige toestand valt niet met zekerheid af te leiden of deze er ooit is geweest (afb. 3.18).

---

⁷⁹ Van Oirschot (1981), p. 18; Olde Meierink (1995), p. 132.

3.18. *Detail van de zuidgevel van Maurick*. M. Bolsius (2014). Foto vanuit het zuidwesten genomen.

Er valt tevens veel op te merken aangaande de vensters van het kasteel. Bij de tekeningen van Pronk en De Haen en de RCE-tekening zijn de meeste vensters rechthoekig, waar zij bij Van Beerstraten nog getoogd waren. Vooral de vensters in de zuidelijke gevel van de westelijke vleugel zijn sterk veranderd. Van Beerstraten toont in deze gevel vier rechthoekige, getoogde vensters: op de begane grond een klein en een groot venster en op de verdieping een breed en een smal venster. Op de schets van Pronk lijkt het smalle venster te zijn vervangen door een kleinere variant en het onderste, grote venster door een rechthoekig venster zonder gebogen toog, dat tevens iets naar links is verschoven. Op de onbekende RCE-tekening zijn de twee vensters van de verdieping vervangen door twee identieke getoogde vensters, waarbij het linker venster niet meer direct onder de dakkapel is gelegen, maar verder naar links is geplaatst. Het kleine venster ontbreekt op alle latere tekeningen. Bij het bestuderen van de huidige toestand van deze gevel, zijn deze veranderingen te herkennen in het metselwerk. Van de twee grote vensters en het kleine venster uit de tekening van Van Beerstraten zijn de toogbogen nog zichtbaar (afb. 3.19). De vensterplaatsing van de RCE-tekening ten opzichte van die op de tekeningen van Pronk en De Haen is het grootste argument in mijn veronderstelling dat deze tekening later gemaakt moet zijn, omdat de vensters zich nog steeds op deze plaats bevinden.

3.19. Zuidgevel van de westelijke vleugel van kasteel Maurick. H. Splinter (2016). Foto vanuit het zuiden genomen.

Ook de vensters in de meest westelijke gevel zijn veranderd. Deze gevel is door Van Beerstraten en Pronk in sterk perspectief weergegeven en hierdoor minder goed te bestuderen, maar bij de tekening van De Haen en van de RCE is de gevel wel goed in beeld gebracht, alhoewel bij beide moeilijk te interpreteren. De twee getoogde vensters op de verdieping worden onveranderd weergegeven, maar de interpretatie van de begane grond verschilt; waar De Haen twee rechthoeken heeft getekend, hield de onbekende tekenaar het bij drie punten op een horizontale lijn en de lage uitbouw met lessenaarsdak, die ook op de tekeningen van Van Beerstraten en van Pronk te zien is. De huidige gevel toont nog in het midden van de begane grond een rondboog in het metselwerk. Dit zou een overblijfsel kunnen zijn van één van de vensters uit de tekening van De Haen. Het ronde venster op de begane grond, dat bij Van Beerstraten nog zichtbaar is, wordt later niet meer afgebeeld; door een later geplaatst raam zijn hiervan ook geen bouwsporen meer te vinden. Daarnaast is één van de kelderramen rechts van de gotische steunbeer dichtgemetseld. Van Beerstraten tekende twee bogen, waar op de tekeningen van de nieuwe fase maar één boog is afgebeeld. Tegenwoordig zijn nog twee dichtgemetselde bogen zichtbaar (afb. 3.20).

3.20. *Dichtgemetselde kelderramen van Maurick*. H. Splinter (2016). Foto genomen vanuit het westen.

Twee laatste, kleine onregelmatigheden tussen de verschillende tekeningen hebben betrekking op de lage muur bij de zuidwestelijke patio en een klein venster in de zuidgevel. Op de tekening van Van Beerstraten ziet de lage muur er wat vervallen uit, terwijl deze bij Pronk juist met één strakke lijn is weergegeven en op de hoek is verhoogd. Op de RCE-tekening is deze verhoging echter niet getekend. Door latere aanpassingen is aan de hand van huidige bouwsporen deze verandering moeilijk na te gaan. Van Beerstraten en Pronk tekenen daarnaast beiden een klein venster naast de steunbeer tegen de zuidgevel, maar de RCE-tekening laat op deze plek niets zien. Omdat het venster zich nog steeds in het huidige Maurick bevindt, zal de onbekende tekenaar dit vergeten hebben.

3.5.2. De Tweede Verandering

Vervolgens verandert Maurick tijdens de familie Van Beresteyn een tweede keer van uiterlijk, wat blijkt uit de afbeeldingen die tussen 1831 en 1882 zijn vervaardigd. De grootste, constructieve verandering betreft de westkant. De drie onregelmatige uitbouwen, waaronder het overblijfsel van de gotische toren, zijn opgetrokken tot dezelfde hoogte als de omringende delen van het kasteel en ook het schilddak werd doorgetrokken. Dit zorgde voor meer eenheid in het gebouw. Hierbij is tevens de schoorsteen achter de meest westelijke arkeltoeren verwijderd. De litho naar de tekening van Christ laat echter geen schilddak zien, maar een zadeldak. Omdat de andere tekenaars wel uniform een schilddak hebben weergegeven, ga ik ervan uit dat het dak van Christ op een verkeerde wijze is afgebeeld.

Het dak tussen de arkeltorens is in zijn geheel ook iets verhoogd; waar het dak bij Pronk nog het uitgekraagde gedeelte van de arkeltorens verbond, gebeurt dit bij Knip, Schipperus, en Mulder in het zeshoekige gedeelte van de torentjes. Ook in de huidige gevel begint het dak hier. Een andere grote, constructieve verandering is de ophoging van de oostelijke zijvleugel. Op de tekeningen van Van Beerstraten en Pronk is de trapgevel één verdieping hoog, waar Knip, Schipperus en Mulder een zijvleugel van twee verdiepingen met een schilddak tonen.

De westgevel van de westelijke vleugel wordt gevarieerd weergegeven. Christ heeft deze vleugel een zadeldak gegeven met twee vensters op de begane grond. Gevers van Endegeest en de tekenaar van de onbekende schets met het Franse bijschrift hebben deze gevel een schilddak gegeven met respectievelijk twee vensters op de begane grond en helemaal geen vensters. Ik ga ervan uit dat Gevers van Endegeest de gevel op de juiste manier heeft afgebeeld, want ook Mulder geeft de vensters op die positie aan. Dit betekent dat de plaatsing van de vensters in deze gevel geheel is veranderd van de verdieping naar de begane grond. Door latere plaatsing van nieuwe vensters op de verdieping zijn hier geen bouwsporen zichtbaar.

Er vallen echter nog meer veranderingen op aan de vensters van het kasteel. Zo is het grote, rechthoekige venster in de zuidgevel van de westelijke vleugel verwijderd en is het tweede kelderraam naast de gotische steunbeer dichtgemetseld. Het grote rechthoekige venster is nog in de huidige gevel te onderscheiden door het gebruik van een duidelijk kleiner en donkerder baksteen (afb. 3.18). Daarbij is een dakkapel geplaatst op het nieuwe dak en heeft de dakkapel tussen de twee arkeltorens zijn dak verloren.

De lage muur rond de zuidwestelijke patio wordt op de tekeningen telkens ander weergegeven en soms zelfs helemaal weggelaten. Waar hij wel is getekend, zoals bij Knip en Schipperus lijkt hij niet te zijn verhoogd ten opzichte van de tekeningen uit de achttiende eeuw, maar de grond van de patio bevindt zich nu wel op dezelfde hoogte als de bovenkant van de muur. Het zou kunnen dat de grond binnen de ommuurde patio is opgehoogd.

Naast deze constructieve veranderingen heeft Maurick vooral een grote cosmetische verandering ondergaan. Zoals Craandijk vermeldde en op de gekleurde werken van Gevers van Endegeest en Knip te zien is, werd het hele kasteel bestreken met gele stuc. Met het wegwerken van oneffenheden, afwijkingen en ongelijkheden, kreeg Maurick een veel strakker aanzicht. De stuc verborg tevens de gotische nis naast de steunbeer en hier overheen werd een venster geschilderd, waardoor op de topografische tekeningen van die gevel vier identieke ramen werden getekend. Mulder maakte aantekeningen over dit nepvenster in zijn schetsboek en verwees naar de nis eronder.

Er werden tevens andere, meer decoratieve elementen aangebracht tijdens deze verbouwing. Zo werd een rond koepeltje geplaatst op het dak van de poort, werd een classicistische kroonlijst aan

het dak toegevoegd en kreeg de westelijke vleugel een donkergrijze plint. Het dakkoepeltje en de daklijst komen duidelijk naar voren op het schilderij van Knip en de verbouwingstekeningen van Mulder. Op het blad met het bouwkundige zijaanzicht van de westgevels is een detail van de kroonlijst te zichtbaar. Daarnaast werd er ook een natuurstenen rondboogpoort aangebracht aan de zuidzijde van de toegangspoort met een middenzuil en een familiewapen in elke bovenhoek.⁸⁰ Op de opstanden van de noord- en zuidkant van Mulder is goed te zien dat zich hierachter een bakstenen rondboog bevond, die de boog aan de noordzijde weerspiegelde. Op de sluitsteen van deze boog stond het familiewapen dat tegenwoordig in de ingangstoren is gemetseld. Al deze toevoegingen zijn bij een latere verbouwing weer verwijderd, en daardoor ook heden ten dage niet meer terug te vinden.

Al deze decoratieve elementen gaven Maurick het aanzien van een strak landhuis in plaats van dat van een middeleeuws kasteel. Aan het eind van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw werd het neoclassicisme een populaire stroming binnen de kunst. Ook binnen de architectuur werd er veel gebruik gemaakt van zuilen, versierde kroonlijsten en andere elementen die teruggrepen naar de klassieke oudheid. Zoals Craandijk daarbij heeft beschreven, was het gele stuc een gewild materiaal om het aanzicht van gebouwen in Vught mee te bepalen. Door nieuwe materialen werd stucwerk in deze tijd steeds populairder en werd het zowel in het interieur als in het exterieur veel toegepast.⁸¹ Waarschijnlijk heeft Jacob van Beresteyn ergens na 1814 de opdracht gegeven tot deze verbouwing, nadat de gevechten rond 's-Hertogenbosch met de Pruisen voorbij waren.

3.5.3. De Derde Verandering

De derde verandering betreft vooral de veranderlijke westgevel van de westelijke vleugel. Op de bouwkundige tekeningen en de schetsen die Mulder van deze gevel maakte, is een renaissancistische gevel te zien met een concave basis met twee spitsboogvensters en twee ronde vensters, bekroond met een driehoekig fronton, met hierin een derde rondvenster, dat wordt geflankeerd door driehoekige pinakels. De renaissance vormen van de gevel pasten goed bij het classicistische uiterlijk dat Maurick in de tweede helft van de negentiende eeuw had. Wanneer dit dak vergeleken wordt met het dak door Gevers van Endegeest, lijkt het te zijn verlaagd (afb. 3.16, 3.17). Ook de dakkapel aan de zuidkant is verwijderd. Deze gevelvorm is alleen bekend van Mulders tekeningen en werd hiervoor noch hierna afgebeeld. Er is echter geen reden om te twijfelen aan de juistheid van de schetsen van Mulder. Op de werken van Knip en Schipperus is de desbetreffende gevel niet afgebeeld en het is

---

⁸⁰ De familiewapens zijn in de tekeningen van Mulder niet te specificeren, maar waarschijnlijk verwezen zij naar het echtpaar dat de opdracht had gegeven tot de verbouwing om zo bij de ingang goed te kunnen laten zien wie in het kasteel woonden.

⁸¹ Koldewey (2010), pp. 12-14.

hierdoor niet vast te stellen of de gevel in hun tijd al was veranderd. Het is wel duidelijk dat de gevel tussen 1840 – toen Christ Maurick tekende – en 1883 is veranderd door Jacob van Beresteyn of zijn zoon, Gijsbert van Beresteyn.

Een tweede verschil tussen de topografische werken en de tekeningen van Mulder is een kleine uitbouw van één verdieping tussen één van de poorttorens en de oostelijke gevel, die goed te zien is op het schilderij van Knip. Deze uitbouw wordt niet op de bouwtekeningen van Mulder weergegeven, maar de sporen zijn tegenwoordig terug te vinden in het baksteenwerk (afb. 3.21). Wanneer deze uitbouw precies is weggehaald is moeilijk vast te stellen.

3.21. *Detail van de zuidgevel van de oostelijke vleugel van Maurick.* H. Splinter (2016). Foto vanuit het zuiden genomen.

4. De Van Lanschot Periode

Na de familie Van Beresteyn kwam de familie Van Lanschot in bezit van Maurick, die het kasteel bijna een eeuw bewoonde. Uit deze periode zijn vooral architectonische opmetingen, plattegronden en foto's bewaard die in dit hoofdstuk zullen worden besproken. Naast op deze foto's, is Maurick in een idyllisch landschap aan de Dommel ook afgebeeld op een schilderij van Piet Slager (1871-1938) uit 1925 (afb. 4.01).

4.01. P. Slager, *Aan de Dommel*, 1925. Olieverf op paneel. Museum Slager, 's-Hertogenbosch.

4.1. Bewonersgeschiedenis

Op 22 oktober 1884 werd kasteel Maurick gekocht door Augustinus Jacobus Arnoldus van Lanschot (1834-1919), die talrijke bestuurlijke en maatschappelijke functies bekleedde. Hiermee kwam het kasteel in handen van de derde en laatste familie die zich de bewoners van het landgoed mochten noemen. De katholieke, patricische familie Van Lanschot woonde op Kruisstraat 1 in 's-Hertogenbosch en gebruikte Maurick aanvankelijk als buitenhuis.⁸² Zijn oudste zoon, August Willem Johan van Lanschot (1867-1923), burgemeester van Vught van 1899 tot 1923, erfde in 1919 het kasteel. Na het overlijden van August bleef zijn weduwe, jonkvrouw Gertrude Julie Charlotte Mathilde Hubertine Ghislaine Lagasse de Locht (1886-1963), tot haar dood wonen op Maurick.⁸³

---

⁸² Moes (1912), p. 98; Van Sasse van Ysselt (1910) I, p. 184.

⁸³ BHIC, 200 Van Lanschot, inv.nr. XVIa.

4.02. *Familiewapen van Van Lanschot*. H. Splinter (2016).

Ook het familiewapen van de familie Van Lanschot is nog steeds te vinden op kasteel Maurick, in de oostgevel van de middelste vleugel (afb. 4.02). Het schild laat drie bomen zien met hiervoor een kleine burcht op een heuvel en wordt bekroond door een helm met een boomtop als helmteken, omringd door een krullend dekkleed. Onderin bevindt zich het opschrift *EXALTABOR IN TERRA*, ik zal op aarde verheven worden, geflankeerd door de jaartallen 1884 en 1984.⁸⁴

4.2. Een Kasteel in Oorlog

Na de dreigingen van Maarten van Rossem, de belegeringen van de prinsen van Oranje en de plunderingen ten tijde van de Pruisen, speelde Maurick tijdens de periode Van Lanschot geen rol in politieke geschillen of oorlogen. Toch is het kasteel van nut geweest tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen de jongste zoon van August van Lanschot, Willem Charles Jean Marie van Lanschot (1914-2001), beter bekend als Bib van Lanschot, waardevolle voorwerpen van het Derde Regiment Huzaren, zoals het vaandel en een collectie wapens, boeken en muziekinstrumenten, daar in 1940 in veiligheid heeft gebracht.⁸⁵ Maurick werd dus nog altijd gezien als een veilig onderkomen in tijden van nood.

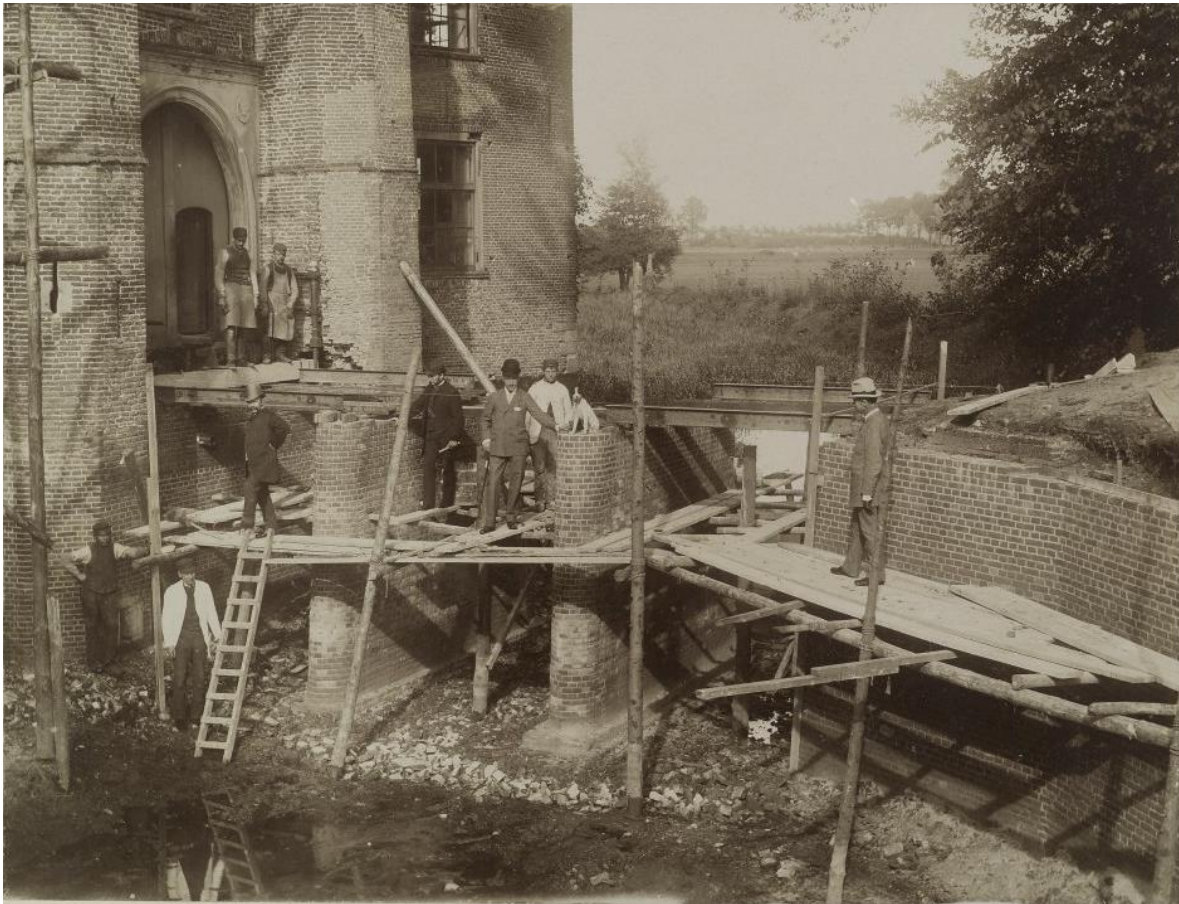
---

⁸⁴ Vandaag te dag is het familiewapen van de familie Van Lanschot nog te herkennen in het gestileerde logo van het bankiersbedrijf van de familie.

⁸⁵ Brouwers (2003), p. 295.

4.3. De Grote Verbouwing

Augustinus van Lanschot gaf een aantal jaren na de aankoop van Maurick de opdracht tot het verbouwen en restaureren van zijn enigszins vervallen kasteel.⁸⁶ Deze taak legde hij neer bij Lambertus Christianus Hezenmans (1841-1909), die de verbouwing tussen 1891 en 1892 uitvoerde. Op een foto van werkzaamheden aan de ophaalbrug uit 1891 zijn onder andere Augustinus van Lanschot en Lambert Hezenmans te zien (afb. 4.03).

4.03. *Werkzaamheden aan de ophaalbrug van kasteel Maurick*. Fotograaf onbekend (1892). Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. OF-00357. Augustinus van Lanschot in het midden met bolhoed en wandelstok, Lambert Hezenmans aan zijn rechterhand boven de ladder.

Deze foto toont daarbij ook een natuurstenen blok in de rechter brugpijler gericht naar de dijk, met als opschrift *A.J.M. VAN LANSCHOT 23 JULI 1891* naast het wapen van de familie (afb. 4.04).

---

⁸⁶ Moes/Sluyterman (1912), p. 98.

4.04. *Beschreven steen in brugpijler, 1891.* H. Splinter (2016).

Hezenmans werd in 's-Hertogenbosch geboren als jongste zoon uit een katholieke familie. Op de Koninklijke School voor Nuttige en Beeldende Kunsten leerde hij tekenen, bouwkunde en beeldhouwkunst, waarmee medailles en prijzen behaalde, die zijn talent onderstreepten. Als beeldhouwersleerling kwam hij in aanraking met de restauratie van de St. Janskathedraal in 's-Hertogenbosch. Door een beroerte die de architect Veneman, het hoofd van de restauratieve werkzaamheden, halfzijdig verlamde, werd Hezenmans op tweeëntwintigjarige leeftijd projectleider en hij heeft zich meer dan vijftig jaar met de kathedraal bezig gehouden. Onder zijn leiding werkte Mulder na zijn schooltijd als leerling-tekenaar mee aan het restauratieproject. Hezenmans werd tijdens het werken aan de kathedraal een belangrijk restauratiearchitect, die zich bezig hield met inspectie en uitvoering van herstelwerkzaamheden bij verschillende projecten, zoals de restauratie van het stadhuis van Gouda tussen 1880 en 1883. Door zijn scholing en de restauraties waar hij aan meewerkte, zoals die van de toren van het stadhuis van Middelburg in 1884 of de St. Pieterskerk te Oirschot in 1887, ontwikkelde Hezenmans een voorliefde voor de gotiek, dat in de door hem ontworpen gebouwen tot uiting kwam.⁸⁷

In de loop van de negentiende eeuw ontwikkelde zich een romantische kijk, die teruggreep naar een ideaal beeld van de Middeleeuwen. In de architectuur vertaalde dat zich in het gebruik van een eclectische stijl die vooral neogotische en neoclassicistische elementen gebruikte.⁸⁸ In zijn werk creëerde Hezenmans vaak het romantische middeleeuwse gevoel door trapgevels, luiken en koekoeken toe te voegen, zoals hij ook bij zijn restauratie van het stadhuis te Gouda heeft gedaan. Ook de verbouwing van Maurick is karakteristiek voor zijn werk. Hij bracht het kasteel terug naar een ideaal beeld van een Middeleeuws kasteel met torens, schietgaten, trapgevels en luiken.

⁸⁷ Hezenmans (1978), pp. 39-43, 52.

⁸⁸ Van Dijk (2015), pp. 7-8; Olde Meierink (1995), pp. 18-19.

4.3.1. De Veranderingen

De auteurs die de verbouwing van Hezenmans noemen, zijn het er unaniem over eens dat deze een zeer grote invloed heeft gehad op het aanzicht van het kasteel, maar geen van hen weidt uit over wat er daadwerkelijk veranderd is. Moes en Sluyterman vermelden in 1912 nieuw metselwerk, nieuwe daken en bewerkte torenspitsen en een uitbouw met balkonhek.⁸⁹ Hezemans, die in 1978 in zijn boek *De gebroeders Hezenmans* over het leven en werk van Lambert en zijn broer, de geschiedkundige Jan Hezenmans, vertelt, vermeldt slechts dat Maurick is gerestaureerd.⁹⁰ Ook Van Oirschot stipt in 1981 de verbouwing en restauratie aan en bepleit het grote belang hiervan voor het uiterlijk van het kasteel.⁹¹ In 2003 noemt Aarts de verbouwing kort en beweert dat de daken hierbij gelijk zijn getrokken, maar dit gebeurde, zoals reeds besproken in hoofdstuk 3, bij een eerdere verbouwing.⁹² Het is daarom tijd om alle beschikbare visuele bronnen goed te analyseren en duidelijk in kaart te brengen welke wijzigingen kasteel Maurick tijdens deze verbouwing daadwerkelijk heeft ondergaan.

Het schetsboek en de bouwkundige tekeningen van Mulder uit 1883 zijn betrouwbare bronnen die inzicht geven in de situatie waarin Augustinus van Lanschot Maurick kocht en dienen als uitgangspunt bij het bestuderen van de veranderingen die Hezenmans negen jaar later doorvoerde (afb. 3.16). Helaas zijn zowel de verbouwingsovereenkomst tussen Hezenmans en Augustinus van Lanschot als de verbouwplannen niet teruggevonden, maar er zijn wel een aantal foto's die tijdens de verbouwing of in de twee decennia erna zijn genomen.

Eén van de meest opvallende veranderingen door Hezenmans aan Maurick is de verwijdering van het gele pleisterwerk, dat het kasteel in de negentiende eeuw zo'n karakteristiek aanzicht gaf, waardoor het oorspronkelijke bakstenen uiterlijk terugkeerde. Afbeelding 4.05 laat de drie stadia zien, waarbij de oostelijke zijvleugel naast het poortgebouw nog gedeeltelijk bepleisterd lijkt te zijn, het pleisterwerk van het poortgebouw zelf is verwijderd en het overige westelijke deel van het kasteel reeds vlak is gevoegd.

---

⁸⁹ Moes/Sluytermans (1912), pp. 98, 101-102.

⁹⁰ Hezemans (1978), p. 52.

⁹¹ Van Oirschot (1981), pp. 19, 23.

⁹² Aarts (2003), p. 7.

4.05. *Kasteel Maurick*. Fotograaf onbekend (1892). Foto genomen vanuit het zuidwesten. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. OF-00990.

Uit de twee foto's die aan het begin van de verbouwing zijn gemaakt, is af te leiden dat Hezenmans het kasteel vanaf de westelijke naar de oostelijke richting onder handen nam en voornamelijk vanaf de nok naar beneden werkte (afb. 4.05, 4.06). Dit is vooral te merken aan de veranderingen in het dak die voor een groot gedeelte al in dit vroege stadium zijn doorgevoerd.

4.06. *Kasteel Maurick*. Fotograaf onbekend (1892). Foto genomen vanuit het zuiden. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr OF-00991.

De meest westelijke vleugel is opnieuw veranderd. De lage renaissancistische gevel met daarachter een laag zadeldak op de bouwkundige tekeningen en de schetsen van Mulder, is door Hezenmans vervangen door een hoger dak met een trapgevel (afb. 3.16, 3.17). Deze ophoging is goed te zien aan de plaats van de nok van het huidige dak ten opzichte van de omliggende daken en achterliggende trapgevel in vergelijking met de nok van het voorgaande dak (afb. 4.07).⁹³ Tevens zijn de ronde vensters horend bij de renaissancistische gevel verwijderd. Tijdens de verbouwing heeft Hezenmans gebruik gemaakt van een grijzere baksteen dan waarmee in de rest van het kasteel is gewerkt, waardoor de veranderingen van zijn verbouwing nu goed te onderscheiden zijn. De nieuwe trapgevel is opgebouwd uit deze baksteen.

4.07. Westelijke gevel met patio van Maurick. P. van der Wielen (2012). Foto vanuit het zuidwesten genomen.

---

⁹³ De schetsen die Mulder van de noordkant van Maurick maakte laten wel een hoog dak zien boven de noordwestelijke vleugel, maar omdat zowel de schets van de zuidkant als de uiteindelijke bouwtekeningen het lage dak aanhouden, ga ik ervan uit dat Mulder in die schets een inschattingsfout heeft gemaakt.

Rondom het gehele dak zijn bovendien kleine wijzigingen doorgevoerd, zoals de verwijdering, toevoeging of verandering van de dakkapellen (afb. 4.08). Uitgaand van de verkooptekening is de dakkapel aan de zuidkant van de westelijke vleugel hersteld, die bij de plaatsing van de lage, renaissancestische westelijke topgevel was verwijderd. Aan de noordkant van deze vleugel is bovendien een dakkapel toegevoegd. Verder zijn alle bestaande dakkapellen door Hezenmans verhoogd en bekroond door schuingeplaatste, spitsvormige daken. De dakkapel tussen de twee arkeltorens kreeg zelfs een kleine trapgevel. De koekoek van de toegangstoren en de koepel op het dak van het poortgebouw zijn weggehaald, maar aan de noord- en zuidkant van dit dak zijn juist dakkapellen toegevoegd. De kleine vensters in de zuidoostzijde van de arkelorens zijn vervangen door getoogde vensters, die tevens zijn gespiegeld in de zuidwest kant. Al deze wijzigingen zijn tot op vandaag onveranderd aanwezig.

4.08. *Kasteel Maurick*. Fotograaf onbekend (1931). Foto vanuit het zuiden genomen. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. SP-0123.

Een verandering die op het eerste gezicht misschien niet meteen opvalt, maar toch bepalend is voor het silhouet van Maurick, is de verhoging van de twee poorttorens. Op de bouwtekeningen en op foto's van het begin van de verbouwing bestaan de twee torens duidelijk uit drie delen en reiken zij zonder bekroning tot even boven de dakrand (afb. 3.16, 4.06). Hierbij eindigen de spitsdaken van deze poorttorens en die van de twee arkeltorens allemaal op dezelfde hoogte. Op de foto's die na de verbouwing zijn genomen, is te zien dat er een vierde, ietwat kleiner gedeelte is toegevoegd met elk

een klein, op het zuiden gericht venster (afb. 4.09). Ook hier is de ophoging duidelijk te herkennen aan de bij de renovatie gebruikte afwijkende baksteen (afb. 4.10).

4.09. Groepsfoto voor kasteel Maurick. Fotograaf onbekend (1892). Foto genomen vanuit het zuiden. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, obj.nr. OF-00989.

Als laatste is het schilddak van de oostelijke vleugel vervangen door een zadeldak met een op het zuiden gerichte trapgevel met een rond venster (afb. 4.10).

4.10. Detail van kasteel Maurick. Fotograaf onbekend. Foto genomen vanuit het zuiden.

De vleugel is tevens gedeeltelijk verhoogd, waardoor er een derde verdieping is ontstaan die zich deels onder de schuine van het dak bevindt en verbonden is met het poortgebouw. Ook nu nog is er een lijn zichtbaar boven de segmentboog van het venster van de verdieping waar de verhoging in een andere baksteen is doorgezet.

Naast de daken heeft Hezenmans nog meer veranderingen doorgevoerd in het uiterlijk van het kasteel. Hij verwijderde de classicistische daklijst, waardoor er bij de dakrand tussen de arkeltorens een versierde bakstenen rand werd blootgelegd. Hezenmans heeft dit motief vervolgens toegepast op de zuid- en westgevel van de middenvleugel en rondom de westelijke vleugel om zo een meer doorlopend geheel te creëren onder de doorlopende dakrand (afb. 4.11). Deze nieuwe dakrand is duidelijk te herkennen aan grijze bakstenen.

Bovendien zijn er ook een aantal vensters en segmentbogen toegevoegd of aangepast. Aan de zuidzijde van het kasteel heeft Hezenmans de bestaande segmentbogen zo veel mogelijk bewaard en een duidelijk onderscheid gemaakt met de door hem toegevoegde bogen door deze in de vorm van korfbogen toe te passen, voorzien van natuurstenen geboortes en sluitstenen (afb. 4.11).

4.11. Detail van de zuidgevel van Maurick. M. Bolsius (2014). Foto vanuit het zuiden genomen.

Aan de noordzijde heeft Hezenmans het venster boven de deur aan de linkerkant van de poort veranderd in een getoogd bovenlicht en heeft deze laten weerspiegelen aan de rechterkant van de poort. Ook het aanzicht van de ingangspartij en de rest van de noordgevel is gewijzigd; hier waren voor de verbouwing op de tekeningen van Mulder nog duidelijk gotische elementen zichtbaar, bijvoorbeeld

in het traceerwerk van het venster en de spitsboogvormige toegangsdeur op de begane grond, die werden gewijzigd in rechthoekige, onversierde vensters. Van deze deur zijn heden ten dage geen sporen meer te zien, maar er zijn wel twee blinde bogen in het metselwerk te herkennen. Door het ontbreken van historische afbeeldingen van deze noordzijde is echter niet vast te stellen hoe deze toegangsdeuren er precies uit hebben gezien. De spitsvormige segmentbogen boven een aantal van de vensters in de toegangstoren werden vervangen door ronde segmentbogen. De bovenste drie vensters werden hierbij tevens verkleind en verplaatst terwijl het venster op de tweede verdieping juist werd verlengd. Aan de westzijde van de ingangspartij is eveneens een kleine uitbouw van één verdieping verwijderd, waarvoor een langwerpige venster werd teruggeplaatst (afb. 4.12). Deze veranderingen zijn in het metselwerk terug te vinden.

4.12. De noordgevel van Maurick. Fotograaf onbekend (1894). Foto genomen vanuit het noorden.

Hezenmans pakte ook op andere plekken de gotische elementen aan die verspreid over het gebouw te vinden waren, zoals de spitsboogvormige vensters van de tweede verdieping in de westgevel van de westelijke vleugel. Met de plaatsing van de trapgevel zijn deze vervangen door rechthoekige vensters met ronde segmentbogen zonder natuurstenen accenten. Toch zijn er nu nog enkele gotische elementen in het kasteel te vinden, zoals de gotische nis in de zuidwestelijke gevel, die Hezenmans

van het gele pleister heeft bevrijd, de gotische steunbeer aan diezelfde gevel en een gebeeldhouwde waterspuwer, afkomstig van de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch, in de zuidgevel (afb. 4.13, 4.14).⁹⁴

4.13. Restanten van de gotische toren in Maurick. D. Splinter (2015). Foto genomen vanuit het westen.

4.14. Detail van de waterspuwer van kasteel Maurick. H. Splinter (2016). Foto genomen vanuit het zuiden.

Daarbij plaatste Hezenmans aan weerszijden van de poortvleugel een spitsboogvormige toegang, nadat hij de natuurstenen poortboog en bijpassende classicistische middenzuil had verwijderd. Deze verandering is door het gebruik van de andere baksteensoort nu nog heel duidelijk te zien (afb. 4.15).

4.15. De noordkant van de toegangspoort van Maurick. H. Splinter (2016). Foto vanuit het noorden genomen.

⁹⁴ De oorsprong van de waterspuwer wordt vermeld in het vooralsnog ongepubliceerde proefschrift over de Sint-Jan van Ronald Glaudemans. Tijdens de restauratiewerkzaamheden werden de waterspuwers aan de noordzijde aan de kathedraal in 1875 vervangen door neogotische, vrije kopieën, waardoor Hezenmans beschikking kreeg over de originele bouwfragmenten.

Hezenmans heeft de tuinmuur van de zuidwestelijke patio verhoogd en naar het noorden toe uitgebreid, waardoor er meer een ommuurde binnentuin is ontstaan. Op de verkooptekening eindigt het muurtje duidelijk onder de twee schietgaten die zich in de zuidelijke gevel bevinden (afb. 3.16). Op een foto uit 1903 en in de huidige situatie eindigt de muur echter boven de twee schietgaten ter hoogte van de muurankers (afb. 4.16). Bovendien is de tuinmuur nu met guttae bekroond onder een bakstenen dakvorm. De grond van de binnentuin is waarschijnlijk weer verlaagd. Tenslotte heeft Hezenmans de éénlaagse uitbouw met balkonhek aan de oostzijde van het kasteel gebouwd.

4.16. *Patio van kasteel Maurick*. H. Splinter (2016). Foto genomen vanuit het zuidwesten.

4.3.2. De Receptie

Met deze kleine en grote veranderingen in de details en in het algemene silhouet van Maurick heeft Hezenmans een bepalende invloed gehad op het huidige uiterlijk van het kasteel. Dit betekent niet dat iedereen even blij was met het resultaat van de verbouwing. Moes en Sluyterman uitten in 1912 hun teleurstelling in de teloorgang van aanwijzingen naar de rijke geschiedenis van Maurick bij de restauratie, waardoor het kasteel nu de karakteristieke aantrekkelijkheid van een oud bouwwerk mist en er door strakke lijnen erg hard uitziet.⁹⁵

“Laten wij hopen, dat als eenmaal een dichte huid van klimop en wingerd zich om de toppen, de trapgevels en de lijstwerken zal vastgezet hebben de omtrekken zich verzacht zullen voordoen en het

---

⁹⁵ Moes/Sluyterman (1912), pp. 98-103.

*slot, met zijn pittig, levendig silhouet, opnieuw dat sympathieke, schilderachtige aanzien zal verkrijgen, dat van ècht-oude bouwwerken een der grootste bekoringen is.*⁹⁶

De reactie van Moes en Sluyterman begrijpelijk: door de vele veranderingen van Hezenmans zijn veel delen vernieuwd en is de stijl van het kasteel erg veranderd. Op de foto's die ten tijde van de verbouwing zijn gemaakt is bovendien goed te zien dat het nieuwe voegwerk een zeer strak en egaal uiterlijk aan Maurick geeft.

4.4. De Kleine Verbouwing

Niet alleen de ingrijpende verbouwing door Hezenmans vond plaats tijdens de periode Van Lanschot. Toen August van Lanschot het kasteel erfde, besloot hij een nieuwe architect aan te stellen: Eduard Gerard Hendrik Hubert Cuypers (1859-1927). In zijn tekeningen van Maurick uit 1920 ligt de focus vooral op de verbouwing van het interieur en de nieuwe aanleg van de tuin, maar er zijn ook een aantal aanpassingen doorgevoerd in de architectuur van het kasteel, met name in verband met de verbinding tussen binnen en buiten.⁹⁷ Naast de bouwtekeningen zijn er in de eerste helft van de 20^e eeuw relatief veel foto's gemaakt van het kasteel, waaronder een aantal luchtfoto's, waardoor beter te controleren is of deze plannen daadwerkelijk zijn uitgevoerd.

Eduard Cuypers werd in Roermond geboren binnen een katholieke familie. Hij leerde bouwkunde en ontwerpen in de werkplaats van zijn oom, de beroemde Pierre Cuypers (1827-1921) en leidde vervolgens zijn eigen architecten- en ontwerp bureaus in Amsterdam en in Nederlands-Indië. Op het Nederlandse bureau werden architecten, zoals Michel de Klerk (1884-1923), Piet Kramer (1881-1961) en Johan van der Mey (1878-1949) opgeleid en dit architectenbureau wordt vaak gezien als de bakermat van de Amsterdamse School. Zelf werkte Eduard Cuypers in verschillende stijlen, waaronder neorenaissance, art nouveau en de historiserende stijl. Waarom August van Lanschot specifiek voor hem koos, is niet bekend, maar Cuypers had ervaring in het verbouwen van landhuizen en kreeg daarbij opdrachten door het hele land, waaronder 's-Hertogenbosch, waar hij in 1896 het imponerende station bouwde in.⁹⁸

Cuypers maakte twee keer een plan voor de begane grond van Maurick. Op het eerste plan, gedateerd op 12 april 1920, heeft hij aan weerszijden van de westelijke vleugel openslaande deuren geplaatst, die uitkomen op de nieuw aangelegde terrassen. In zijn tweede plan van 5 juli 1920 laat hij

---

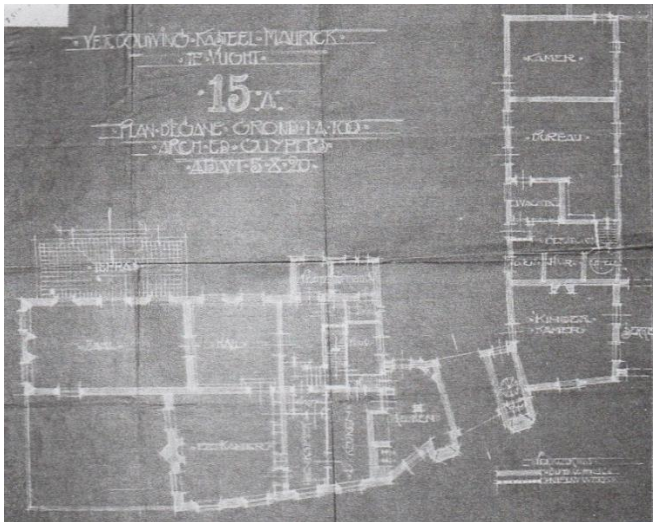
⁹⁶ Moes/Sluyterman (1912), p. 101.

⁹⁷ In deze scriptie wordt alleen het exterieur van Maurick besproken en ik zal dus niet verder ingaan op de plannen voor de tuin of het interieur van het kasteel.

⁹⁸ Vissering (1928), pp. 1-11.

het plan voor een gedeeltelijk verhoogd terras bij de ommuurde patio varen en plaatst slechts een venster in de westelijke vleugel dat op dezelfde manier getoogd is als de vensters van Hezenmans (afb. 4.17). De openslaande deuren die toegang bieden tot het terras aan de noordkant worden wel uitgevoerd.

4.17. E.G.H.H Cuypers, *Plattegrond van de begane grond van kasteel Maurick*, 1920. Vereniging Vrienden van Brabantse Kastelen, Heere.

4.18. *De voordeur in de toegangstoren van Maurick*. H. Splinter (2016). Foto genomen vanuit het noorden.

Cuypers plaatste net als Hezenmans, een nieuwe voordeur in de toegangstoren, waarbij hij een luifel en een ovaal bovenlicht toevoegde en het naastgelegen venster verving door een kopie van het venster dat zich daarboven bevond (afb. 4.18).

5. Het Heden

Al tijdens het leven van weduwe jonkvrouw Lagasse de Locht werd Maurick overgedragen aan de N.V. tot Exploitatie van het landgoed Maurick. Zij verhuurden het kasteel als vergader- en congresruimte en restaurant aan verschillende huurders. In 2007 kwam Maurick in handen van de N.V. Monumenten Fonds Brabant en vanaf 2015 is het eigendom van Klaas van Leengoed en Nick van Lieverloo. Zij leiden een modern en stijlvol restaurant, genaamd 'Hendrick van Maurick', en verhuren vergaderruimtes, waarbij zij duidelijk teruggrijpen naar het verleden van het kasteel. Zo zijn de verschillende zalen vernoemd naar de verschillende bewoners van Maurick, zoals de brasserie 'Catharina van Maurick', en de 'Frederik Hendrik Zaal' op de begane grond van de westelijke vleugel (afb. 5.01). In deze periode na de familie Van Lanschot is Maurick geregeld gerestaureerd en verbouwd, maar dit werk gebeurde vooral aan het interieur. Het uiterlijk van het kasteel is vrijwel onveranderd.

5.01. De Frederik Hendrik Zaal van Maurick. Fotograaf onbekend (2016).

Conclusie

Voorafgaand aan dit onderzoek kon al worden opgemerkt dat Maurick een kasteel is met een rijke bouwgeschiedenis. Wat deze geschiedenis precies inhield, was echter onduidelijk. In de literatuur over Maurick is nauwelijks ingegaan op de verschillende bouwstadia van het kasteel. Door beschrijvingen en afbeeldingen van het kasteel te analyseren en te vergelijken met de bouwsporen die het huidige kasteel tegenwoordig nog toont, is hier meer duidelijkheid over gekomen.

Deze bronnen beslaan echter niet het ontstaan van Maurick en zijn daarom ongeschikt voor het onderzoek naar die periode. Maurick wordt voor het eerst afgebeeld op de belegeringskaarten van 's-Hertogenbosch uit het begin van de zeventiende eeuw. Op de meest reële belegeringskaarten heeft het kasteel al grotendeels de vorm die het nu ook nog heeft.

Vanaf de zeventiende eeuw worden er in toenemende mate afbeeldingen van Maurick vervaardigd, die een steeds duidelijker beeld geven van verschillende veranderingen die het kasteel heeft ondergaan. De redenen voor de verbouwingen zijn verschillend; bij de overgang van de familie Heym naar de familie Beresteyn werd uit noodzaak verbouwd, omdat het kasteel in vervallen staat verkeerde. Zo werd bijvoorbeeld de gotische toren, waar de restanten heden ten dage nog één van de meest karakteristieke elementen van Maurick van zijn, gehalveerd.

Vaak ligt aan de verbouwing echter vernieuwing ten grondslag: de bewoners verkozen het meegaan met de tijd boven het in stand houden van het oorspronkelijk uiterlijk van het kasteel. Zo werd bij de meeste ingrijpende verbouwing uit de negentiende eeuw het kasteel onder één daklijn opgetrokken en de muren geel gestuukt, waarmee de toenmalige bewoner de heersende classicistische stijl volgde. De westelijke gevel, die vanaf de oprijlaan vanuit Vught als eerste zichtbaar is, is vaak van uiterlijk veranderd. De verschillende stijlen die deze gevel heeft gehad zijn karakteristiek voor het veranderende karakter van het kasteel. Door bestudering van de diverse tekeningen is er nu een beter inzicht in de verbouwingen waarvan in het huidige kasteel geen bouwsporen meer aanwezig zijn.

Daarnaast zijn er veranderingen die zowel in de tekeningen als in de huidige bouwsporen van het kasteel voorkomen. Vooral in het baksteenwerk zijn de bouwsporen duidelijk aanwezig. Zo is de plaatsing van de vensters in de westelijke vleugel ten tijde van Van Beerstraten nu nog in die vleugel te zien. Door het gebruik van een andere kleur baksteen tijdens de verbouwing van Hezenmans, waarbij Maurick opnieuw veranderde naar de historiserende wens van de toenmalige eigenaar, zijn die aanpassingen tegenwoordig ook nog duidelijk te onderscheiden.

De analyse van de beschrijvingen, afbeeldingen en bouwsporen vullen elkaar aan, verduidelijken elkaar en geven inzicht in de bouwgeschiedenis van het kasteel. Zij kunnen een goede

aanvulling of ondersteuning vormen voor verder bouwhistorisch en archeologisch onderzoek, waarmee ook de sporen kunnen worden blootgelegd, die niet direct aan het exterieur zichtbaar zijn. Ook zijn zij een goed uitgangspunt voor meer archiefonderzoek naar diverse gerelateerde aspecten van het kasteel, zoals het interieur en de tuin. Alhoewel met dit onderzoek al een stap is gezet in het verduidelijken van de rijke bouwgeschiedenis van Maurick, kan deze door de combinatie van de verschillende onderzoeksmethodes waarschijnlijk nog verder worden ontrafeld.

Bronnen

Archieven

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC), 's-Hertogenbosch. Huist het regionaal historisch centrum voor Noord-Brabant.

Het Utrechts Archief, Utrecht. Huist de geschiedenis van de provincie en de stad Utrecht.

Brabant Collectie, Tilburg. Huist archivalia met betrekking tot het heden en verleden van Brabant.

Literatuur

Aarts (2003)

B. Aarts, 'Maurick en de Vughtse middeleeuwen', *Vughtse Historische Reeks* 8 (2003), pp. 7-24.

Van Aart (2010)

R. van Aart, 'Herlaer en Vught, een onderzoek naar vermoeden', *De Heerlijkheid Herlaer* 16 (2010) 2, pp. 17-32.

Algemeen Handelsblad (1929)

'P.A. Schipperus', *Algemeen Handelsblad* (avondblad), 05-10-1929.

Becx (1999)

E. Becx, e.a., *Kastelengids van Noord-Brabant*, Matrijs: Utrecht, 1999.

Blok/Molhuysen (1914)

P.J. Blok, P.C. Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, deel III, A.W. Sijthoff: Leiden, 1914.

Blok/Molhuysen (1927)

P.J. Blok, P.C. Molhuysen, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, deel VII, A.W. Sijthoff: Leiden, 1927.

Brouwers (2003)

J. Brouwers e.a. (red.), *Brabantse biografieën. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Noord-Brabanders*, deel VI, Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening: 's-Hertogenbosch, 2003.

Craandijk (1882)

J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland met pen en potlood door J. Craandijk, Pred. bij de Doopsgezinde Gem. te Rotterdam en P.A. Schipperus, Kunstschilder alhier*, deel VI, Kruseman & Willink: Utecht, 1882.

Van Dijk (2015)

J. van Dijk, 'NKS dag van het kasteel 2015, kastelen en buitenplaatsen', *Kasteel en Buitenplaats* 17 (2015) 49, pp. 3-8.

Donkers (1954)

H.J.A.M. Donkers, 'Het dagboek van Cornelius de Jong van Rodenburgh. Bewoner van het landgoed "Voorburg" te Vught', *De Kleine Meijerij* 8 (1954) 3, pp. 3-13.

Donkers (1955)

H.J.A.M. Donkers, 'Zes generaties van het geslacht van Beresteijn. Heren en vrouwen van Maurick', *De Kleine Meijerij* 8 (1955) 6, pp. 1-20.

Gerlach (1971)

P. Gerlach, 'Het testament van de Bossche bouwmeesters Alart Duhomeel en Jan Heyns', *Bossche Bijdragen* 30 (1971), pp. 206-214

Gerlagh (1997)

B. Gerlagh, 'Het leven van Conelis Pronk', uit *Pronk met Pen en Penseel. Cornelis Pronk (1691-1759) tekent Noord-Holland*, Kooijmans e.a. (red.), De Bataafsche Leeuw: Amsterdam, 1997, pp. 35-66.

Gerlagh/Kasteleyn/Otten (1997)

B. Gerlagh, L. Kasteleyn, J. Otten, 'Leerlingen van Pronk', uit *Pronk met Pen en Penseel. Cornelis Pronk (1691-1759) tekent Noord-Holland*, Kooijmans e.a. (red.), De Bataafsche Leeuw: Amsterdam, 1997, pp. 151-170.

Gruben (2015)

R. Gruben, 'Maurick en de kanonskogel', *Kastelen en Buitenplaatsen* 17 (2015) 51, p. 19.

Van Heurn (1776)

J.H. van Heurn, *Historie der stad en meyerij van 's-Hertogenbosch alsmede van de voornaamste daden der hertogen van Brabant*, deel 1, J. van Schoonhoven: Utrecht, 1776.

Hezemans (1978)

H. Hezemans, *De Gebroeders Hezenmans*, Drukkerij Vosselmans BV: Zundert, 1978.

Hezenmans (1866)

J.C.A. Hezenmans, *De St. Janskerk te 's-Hertogenbosch en hare geschiedenis*, G. Mosmans: 's-Hertogenbosch, 1866.

Janssen (1996)

H.L. Janssen, J.M.M. Kylstra-Wielinga, *1000 jaar kastelen in Nederland. Functie en vorm door de eeuwen heen*, Matrijs: Utrecht, 1996.

Klapwijk (1982)

P.J. Klapwijk, 'Naar't leven geteekent...'. Topografische tekenaars in Noord-Brabant in de achttiende eeuw', uit *Kastelen in Brabant. "van burcht tot landhuis"*, M.M.A. van Boven e.a. (red.), Noordbrabants Museum: 's-Hertogenbosch, 1982, pp. 28-38.

Koldewey (2010)

E. Koldewey (red.), *Stuc. Kunst en techniek*, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Amersfoort / Uitgeverij Waanders: Zwolle, 2010.

Kooijmans (1997)

L. Kooijmans e.a. (red.) *Pronk met Pen en Penseel. Cornelis Pronk (1691-1759) tekent Noord-Holland*, De Bataafsche Leeuw: Amsterdam, 1997.

Kramm (1857)

C. Kramm, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters, van den vroegsten tot op onzen tijd*, Gebroeders Diederichs: Amsterdam, 1857.

Kruseman (1881)

A.C. Kruseman, 'Levensbericht van Frederik Muller' uit *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* (1881), pp. 67-123.

Kuyvenhoven/Peeters/Vermet (1988)

F. Kuyvenhoven, R. Peeters, B.M. Vermet, *De familie Knip. Drie generaties kunstenaars uit Noord-Brabant*, tent. cat., Waanders: Zwolle, 1988.

Het Linieboek (2014)

Het Linieboek. Ontwikkelingsvisie voor de Linie 1629 in Sint-Michielsgestel, Vught, Heusden en 's-Hertogenbosch, Feddes Olthof Landschapsarchitecten bv: Utrecht, 2014.

Moes/Sluyterman (1912)

E.W. Moes en K. Sluyterman, *Nederlandse Kasteelen en hun historie*, deel I, Elsevier: Amsterdam, 1912.

Van Oirschot (1981)

A. van Oirschot, *Middeleeuwse kastelen van Noord-Brabant, hun bewoners en bewogen geschiedenis*, Elmar: Rijswijk, 1981.

Olde Meierink (1995)

B. Olde Meierink e.a., *Nederland dichterbij, Kastelen*, The Reader's Digest NV: Amsterdam, 1995.

Otten (1997)

J. Otten, 'Opdrachtgevers: Andries en Gerrit Schoemaker', uit *Pronk met Pen en Penseel. Cornelis Pronk (1691-1759) tekent Noord-Holland*, Kooijmans e.a. (red.), De Bataafsche Leeuw: Amsterdam, 1997, pp. 109-126.

Polman (1997)

A.B. Polman, 'EXPUGNATIO SYLVAE DUCIS. Een rijk gedecoreerde belegeringskaart nader bekeken', *Armamentaria* 32 (1997), pp. 22-32.

Aa (1841)

C.P.E. Robidé van der Aa, *Oud-Nederland in de uit vroegere dagen, overgeblevene burgen en kasteelen, geschetst en afgebeeld*, Vieweg: Nijmegen, 1841.

Van Sasse van Ysselt (1910)

Jhr. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's Hertogenbosch*, deel I en II, Het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noordbrabant: s-Hertogenbosch, 1910.

Scheen (1981)

P.A. Scheen, *Lexicon Nederlandse beeldende kunstenaars 1750-1880*, Scheen: 's-Gravenhage, 1981.

Stades-Vischer (1996)

E. Stades-Vischer, 'Adolph Mulder, pionier-bouwhistoricus. Een onderzoek naar zijn werkwijze, met name in Dordrecht', *Jaarboek Monumentenzorg* (1996), pp. 230-238.

Vissering (1928)

G. Vissering, 'Levensbericht van Eduard Cuypers' uit *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* (1928), pp. 1-15.

Van Vlierden (1910)

C.P.J. van Vlierden, 'Gids voor Nederlandsche bezoekers van het Rijksarchief te Brussel', *De Nederlandsche Leeuw* 28 (1910) 4, pp. 73-84, 97-107.

Worp (1893)

J.A. Worp, *De gedichten van Constantijn Huygens, naar zijn handschrift uitgegeven*, deel II, J.B. Wolters: Groningen, 1893.

Websites

<https://www.bhic.nl/media/document/file/heerlijkheid-oud-herlaer-18e-eeuw.pdf> [23-10-16].

http://collectie.atlasvanstolk.nl/data_nl.asp?startc=1&q0=32243&subj=15&bron=collform [28-06-16].

<http://www.dodenakkers.nl/beroemd/politiek/115-gevers.html> [28-06-16].

<http://historischetopografie.nl/craandijk/auteur.htm> [09-08-16].

<https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monuments/38161?MonumentId=38161> [06-11-16].

<https://rkd.nl/nl/artists/55950> [23-10-16].

<https://rkd.nl/nl/explore/artists/38462> [23-10-16].